

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**BAĞLANMANIN KUŞAKLAR ARASI AKTARIMININ
RESİM ÇİZME YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ:
PROJEKTİF ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Yasemin ŞAHİN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEMİR**

İstanbul – 2025

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Yasemin ŞAHİN

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımının Resim Çizme Yöntemi İle İncelenmesi: Projektif Araştırma

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 04.11.2025

Sayfa Sayısı : 91

Tez : Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEMİR

Danışmanları

Dizin Terimleri : Bağlanma temsilleri, Kuşaklar arası aktarım, Resim çizme testi, Projektif yöntem

Türkçe Özet : Bu araştırmanın amacı, Kuş Yuvası Çizim Testi aracılığıyla üç kuşak (anneanne, anne, çocuk) bağlanma temsillerinin karşılaştırılmasını ve nesiller arası aktarım düzeylerini incelemektir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Yasemin ŞAHİN

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**BAĞLANMANIN KUŞAKLAR ARASI AKTARIMININ
RESİM ÇİZME YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ:
PROJEKTİF ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Yasemin ŞAHİN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEMİR**

İstanbul – 2025

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yasemin ŞAHİN

.../.../2025

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yasemin ŞAHİN 'in “Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımının Resim Çizme Yöntemi İle İncelenmesi: Projektif Araştırma” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji anabilim dalı, Klinik Psikoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan *Dr. Öğr. Üyesi Bülent TANSEL*

Üye *Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEMİR*
(Danışman)

Üye *Doç. Dr. Kahraman GÜLER*

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2025

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Kuş Yuvası Çizim Testi aracılığıyla üç kuşak (anneanne, anne, çocuk) bağlanma temsillerinin karşılaştırılmasını ve nesiller arası aktarım düzeylerini incelemektir. Araştırmada, üç kuşağın çizimleri testin 12 değerlendirme kriteri temel alınarak analiz edilmiştir. Ki-Kare analizleri, büyük çoğunlukta anlamlı fark göstermemiştir ($p > .05$), bu durum bağlanma temsillerinin kuşaklar arasında tutarlı biçimde sürdüğünü ve nesiller arası benzer çizim örüntülerinin varlığını göstermektedir.

Özellikle “yuvada ebeveyn kuş var mı?”, “renklerin doğaya uygunluğu” ve “yuvanın zemine teması” gibi göstergelerde üç kuşak arasında dikkat çekici ölçüde benzerlik gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, “güneş figürü var mı?” ($\chi^2 = 6.23$, $p = .044$) ve “yuva ağaç gövdesine hapsedilmiş mi?” ($\chi^2 = 6.80$, $p = .033$) maddeleri çocuk kuşağında diğer kuşaklara kıyasla daha yüksek frekansta gözlenmiştir. Bu farklılıklar, çocukların bağlanma temsillerinde çevresel faktörleri veya korunma alanlarını daha belirgin şekilde yansıttığını düşündürülebilir.

Spearman korelasyon analizi, üç kuşak arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir; anneanne ile anne $\rho = .940$ ($p < .001$), anne ile çocuk $\rho = .893$ ($p < .001$) ve anneanne ile çocuk $\rho = .930$ ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, bağlanma temsillerinin kuşaklar arasında tutarlı biçimde aktarıldığını ve benzer örüntülerle sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Hiyerarşik kümeleme analizi ise anne ve anneanne kuşağının bağlanma temsillerinin birbirine yüksek düzeyde benzerlik gösterdiğini, çocuk kuşağının ise bu iki kuşaktan belirgin şekilde ayrıştığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, bağlanma temsillerinin kuşaklar arasında hem süreklilik hem de yapısal farklılaşmalar gösterebileceğini ve Kuş Yuvası Çizim Testi’nin nesiller arası bağlanma aktarımını görünür kılmada işlevsel bir araç olabileceğini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma temsilleri, Kuşaklar arası aktarım, Resim çizme testi, Projektif yöntem

SUMMARY

The purpose of this study was to compare attachment representations across three generations (grandmother, mother, and child) using the Bird's Nest Drawing Test and to examine the extent of intergenerational transmission. Drawings from three generations were analyzed based on the test's 12 evaluation criteria. Chi-square analyses revealed no significant differences in the majority ($p > .05$), indicating consistent attachment representations across generations and the existence of similar drawing patterns across generations.

In particular, a striking similarity was observed across the three generations for indicators such as "Is there a parent bird in the nest?", "Affection of colors with nature?", and "Does the nest touch the ground?" However, items such as "Is there a sun figure?" ($\chi^2 = 6.23$, $p = .044$) and "Is the nest enclosed in a tree trunk?" ($\chi^2 = 6.80$, $p = .033$) were observed at higher frequencies in the child generation compared to the other generations. These differences may suggest that children more explicitly reflect environmental factors or protective environments in their attachment representations.

Spearman correlation analysis revealed highly positive and significant relationships across the three generations; grandmother and mother $\rho = .940$ ($p < .001$), mother and child $\rho = .893$ ($p < .001$), and grandmother and child $\rho = .930$ ($p < .001$). These results suggest that attachment representations are consistently transmitted across generations and maintained in similar patterns.

Hierarchical cluster analysis revealed that the attachment representations of the mother's and grandmother's generations were highly similar, while the children's generation differed significantly from these two generations. These findings support the notion that attachment representations can exhibit both continuity and structural variation across generations and that the Bird's Nest Drawing Test can be a useful tool for revealing the transmission of attachment across generations.

Keywords: Attachment representations, Intergenerational transmission, Picture drawing test, Projective method

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞLANMA VE KUŞAKLAR ARASI AKTARIM

1.1. Bağlanma Kavramı	9
1.2. Bağlanma Kuramları.....	10
1.2.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı.....	11
1.2.2. Psikodinamik Kuram	13
1.2.3. Harlow'un Kuramı.....	13
1.2.4. Bilişsel Gelişim Yaklaşımı	14
1.2.5. Davranışçı Yaklaşım.....	15
1.3. Bağlanma Türleri	15
1.3.1. Güvenli Bağlanma Stili	16
1.3.2. Kaygılı/Saplantılı Bağlanma Stili.....	17
1.3.3. Kaçınan/Kayıtsız Bağlanma Stili	18
1.3.4. Korkulu-Kaçınan Bağlanma Stili	19
1.4. Bağlanmanın Gelişimsel Süreçleri	20
1.5. Kuşaklar Arası Aktarım Kavramı	21
1.6. Kuşaklar Arası Aktarımı Açıklayan Kuramlar	22
1.6.1. Nesillerarası Sistem Kuramı.....	24
1.6.2. Psikodinamik Yaklaşımlar.....	25
1.6.3. Aile Sistemleri Yaklaşımı.....	26
1.7. Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımı	27
1.7.1. Ebeveynlik Davranışları ve Bağlanma	28
1.7.2. Aile Dinamikleri ve Bağlanma Aktarımı	29
1.8. Kuşaklar Arası Aktarımın Psikolojik Sonuçları	30

İKİNCİ BÖLÜM

PROJEKTİF TEKNİKLER VE RESİM ÇİZME YÖNTEMİ

2.1. Projektif Teknikler Kavramı	32
2.2. Projektif Tekniklerin Psikolojide Kullanım Alanları.....	33
2.3. Resim Çizme Yöntemi	35
2.3.1. Resim çizme yönteminin tanımı ve özellikleri.....	37

2.3.2. Kullanılan Testler (Aile Çiz Testi, HTP vb.)	38
2.3.3. Resim Çizme Yönteminin Güvenirlik ve Geçerliği	38
2.4. Bağlanmanın Projektif Tekniklerle İncelenmesi.....	39
2.5. Bağlanma ve Resim Çizme Bulguları	40
2.6. Kuşaklar Arası Aktarım ve Resim Çizme Bulguları	41
2.7. Literatürdeki Boşluklar ve Çalışmanın Önemi	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	44
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	44
3.3. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri	45
3.4. Veri Toplama Araçları	45
3.4.1. Demografik Bilgi Formu	45
3.4.2. Kuş Yuvası Çizim Testi (Bird's Nest Drawing)	45
3.5. Veri Toplama Süreci	46
3.6. Verilerin Analizi.....	47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırmanın Bulguları.....	48
TARTIŞMA	52
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
KAYNAKÇA	59
ÖZGEÇMİŞ.....	75

KISALTMALAR

CAT	:	Children's Apperception Test (Çocuklar için Algılama Testi)
Draw-A-Family	:	Human Research Management
HTP	:	Aile çiz testi
KKAT	:	Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımı Testi
KYÇT	:	Kuş Yuvası Çizim Testi
SELSA-S	:	Yetişkinler İçin Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği
χ^2	:	Ki-Kare (Chi-Square) Analizi
ρ	:	Spearman Korelasyon Katsayısı
TAT	:	Thematic Apperception Test (Tema Algılama Testi)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Tez kısımlarının sıralaması Üç Kuşağın Kuş Yuvası Çizim Testi Göstergelerine Göre Dağılımları ve Ki-Kare Testi Sonuçları.....	48
Tablo 2. Üç Kuşak Arasında Kuş Yuvası Çizim Testi Göstergelerine Dayalı Spearman Korelasyonları.....	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kuşaklar Arası Bağlanma Temsili Benzerlikleri.....	50
---	----

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilgi, birikim ve rehberliğiyle her zaman yanımda olan, akademik yolculuğumda bana kılavuzluk eden değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Volkan Demir'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu sürece başlamamda en büyük güç ve motivasyon kaynağım olan sevgili eşim Zekeriya Şahin'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam boyunca sabrı, anlayışı ve desteğiyle daim yanımda olmuş; zorluklar karşısında bana moral vererek bu süreci tamamlamamda en önemli payı üstlenmiştir. Varlığıyla bana güç kattığı ve her aşamada desteğini hissettirdiği için kendisine teşekkür ederim.

Ve hayatımın en değerli varlıkları olan çocuklarım Miraç, Yahya ve Miray'a da ayrıca teşekkür etmek isterim. Bu süreçte onlara ayırabileceğim vakti kimi zaman ertelemek zorunda kaldım; ancak sabırları, sevgileri ve varlıkları bana her zaman ilham verdi. Onların anlayışı ve koşulsuz sevgisi, bu çalışmayı daha anlamlı kılmaktadır.

Bu tezin ortaya çıkmasında emeği geçen ve bana destek olan herkese içtenlikle teşekkür ederim.

GİRİŞ

Bağlanma teorisi, bireylerin erken çocukluk döneminde bakım verenleriyle kurduğu ilişkilerin yaşam boyu sosyal ilişkilerini, duygusal sağlıklarını ve benlik algılarını nasıl şekillendirdiğini açıklayan temel bir psikolojik kuramdır. John Bowlby tarafından geliştirilen bu teori, insanların doğuştan gelen bir bağlanma ihtiyacına sahip olduklarını ve bu ihtiyacın özellikle yaşamın ilk yıllarında bakım verenlerle kurulan ilişkiler aracılığıyla karşılandığını ileri sürmektedir (Stevenson-Moessner, 2020). Bu nedenle bağlanma, yalnızca bireye güvenlik sağlayan bir mekanizma değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik gelişimin temelini oluşturan bir yapı olarak ele alınmaktadır. Nitekim, bireylerin kendilik algılarının, duygusal düzenleme becerilerinin ve sosyal ilişkilerde geliştirdikleri davranış biçimlerinin bağlanma örüntüleri aracılığıyla şekillendiği vurgulanmaktadır (Prince vd., 2021).

Bağlanmanın bireysel gelişim üzerindeki etkisi kadar, kuşaklar arası aktarımı da önem taşımaktadır. Bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı, ebeveynlerin kendi bağlanma deneyimlerinin çocuklarına nasıl yansıdığını açıklamaktadır. Bu aktarım, yalnızca biyolojik ve genetik faktörlerle sınırlı değildir; ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları etkileşim biçimleri, duyarlılık düzeyleri, stresle baş etme yöntemleri ve ebeveynlik davranışları da bu sürecin merkezinde yer almaktadır. Araştırmalar, ebeveynlerin bağlanma örüntülerinin çocuklarının duygusal ve psikolojik gelişiminde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle güvenli bağlanmaya sahip ebeveynlerin, çocuklarına sağlıklı duygusal bağlar kurma becerisi kazandırdıkları, buna karşılık güvensiz bağlanma örüntülerine sahip ebeveynlerin çocuklarında kaygılı, kaçınmacı ya da dağınık bağlanma biçimlerinin daha sık gözlemlendiği bildirilmektedir (Stern, Barbarin ve Cassidy, 2022). Bu bağlamda ebeveynlerin bağlanma biçimleri, çocuklarına model olmakta ve onların sosyal dünyayı nasıl algıladıklarını, ilişkilerde nasıl davrandıklarını ve kendilerine ilişkin hangi temsilleri geliştirdiklerini doğrudan etkilemektedir. Nitekim yapılan çalışmalar, güvenli bağlanma örüntüsüne sahip ebeveynlerin, çocuklarının psikososyal uyumunu güçlendirdiğini ortaya koymuştur (Dalgıç, Cıvı, Savaş ve Şahin, 2021).

Kuşaklar arası bağlanma aktarımının araştırılması, aile içindeki etkileşimlerin daha iyi anlaşılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bağlanma

örüntülerini anlamak her zaman kolay olmamakta, sözlü yöntemler çoğu zaman bireylerin duygusal yaşantılarını ve bağlanma temsillerini yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Bu noktada projektif teknikler, özellikle bilinçdışı süreçlerin ve duygusal temsillerin açığa çıkarılması açısından araştırmacılara önemli bir avantaj sağlamaktadır (Efendi ve Öztop, 2022). Projektif yöntemler içinde yer alan resim çizme teknikleri, bireylerin iç dünyalarını, aile ilişkilerini ve duygusal bağlarını dolaylı olarak ortaya koymaları bakımından oldukça değerli görülmektedir. Çizimler, yalnızca görsel bir ifade biçimi değil, aynı zamanda bireylerin duygusal yaşantılarının, aile içi rollerin ve bağlanma örüntülerinin sembolik bir yansıması olarak işlev görmektedir (Gül ve Demir, 2025).

Literatürde resim çizme yöntemleriyle bağlanma örüntülerinin incelendiği çalışmalar, bu yöntemin etkinliğini desteklemektedir. Procaccia, Veronese ve Castiglioni (2014), çocukların aile çizimlerinde kullandıkları figürlerin büyüklüğü, mesafeler ve duygusal ifadeler üzerinden bağlanma temsillerinin değerlendirilebildiğini belirtmiştir. Mukba, Kaya ve Özkan (2018) tarafından yapılan bir araştırmada ise, ebeveynlerin bağlanma stillerinin, çocukların yaptıkları aile çizimlerinde sembolik şekilde yansıdığı görülmüştür. Kinetic Family Drawing (KFD) yöntemiyle yapılan çalışmalar, özellikle çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerini, aile içindeki rollerini ve bağlanma temalarını anlamada güçlü bir araç olduğunu göstermiştir. Demirel ve Batman (2023) da resim çizme yöntemlerinin, bağlanma araştırmalarında sözel yöntemlere kıyasla daha derinlemesine bilgi sunduğunu ve bilinçdışı süreçleri görünür kıldığını vurgulamaktadır.

Bu bağlamda yürütülen çalışma, bağlanma teorisi çerçevesinde kuşaklar arası aktarımın resim çizme yöntemi aracılığıyla incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hedefi, ebeveynlerin bağlanma örüntülerinin, çocuklarının bağlanma temsilleri üzerinde nasıl bir etki yarattığını anlamaktır. Özellikle ebeveynlerin güvenli ya da güvensiz bağlanma biçimlerinin çocuklarının duygusal bağlanma süreçlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymak, bu araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır (Procaccia, Veronese ve Castiglioni, 2014). Ayrıca bağlanma aktarımının yalnızca bireysel değil, aile içi etkileşimler ve toplumsal koşullar çerçevesinde de şekillendiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle bağlanma teorisinin kuşaklar arası geçişler açısından daha geniş bir perspektifte ele alınması,

hem kuramsal hem de uygulamalı psikoloji alanına katkı sağlayacaktır (Gül ve Demir, 2025).

Bağlanma kuramı ve projektif teknikler üzerine yapılan çalışmalar, bu araştırmanın teorik temelini oluşturmaktadır. Literatürde resim çizme yöntemlerinin, özellikle bağlanma temalarının anlaşılması ve duygusal süreçlerin ortaya çıkarılması bakımından önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu teknikler, bağlanma örüntülerinin doğrudan gözlemlenemeyen yönlerini görünür kılmakta ve bireylerin içsel yaşantılarının daha kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesine imkân tanımaktadır (Demirel ve Batman, 2023). Bu nedenle, söz konusu araştırmanın bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını daha net bir şekilde ortaya koyarak literatüre katkıda bulunması ve klinik uygulamalara ışık tutması beklenmektedir.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırma, “bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı resim çizme yöntemi ile incelenebilir mi ve bu aktarımın çocukların projektif çizimlerine nasıl yansıdığı anlaşılabilir mi?” sorularına cevap aramaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bağlanma teorisi, bireylerin psikolojik ve duygusal gelişimlerinin temellerini erken dönemde atmaya yardımcı olan bir kuram olarak, psikoloji alanında önemli bir yer tutmaktadır. Bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı, özellikle aile içindeki dinamiklerin ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin şekillendirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin kendi bağlanma stilleri, çocuklarının duygusal düzenlemeleri ve sosyal ilişkileri üzerinde kalıcı etkiler bıraktığı vurgulanmaktadır (Sharif, Yadeğari, Bahrami ve Khorsandi, 2018). Bu bağlamda, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımının daha iyi anlaşılması, aile terapisi ve erken müdahale stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Resim çizme gibi projektif yöntemlerin kullanılması, bireylerin içsel dünyalarındaki bağlanma temalarını ortaya çıkarmada güçlü bir araç olarak önem kazanmaktadır. Bu teknikler, özellikle çocuklarla yapılan araştırmalarda, duygusal bağları ve aile içi ilişkileri gözlemlene noktasında daha derinlemesine veriler sunmaktadır (Mukba, Kaya ve Özkan, 2018). Bu araştırma, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını görsel araçlarla inceleyerek, bağlanma örüntülerinin çocuklar

üzerindeki etkilerini anlamada geleneksel yöntemlerin ötesinde bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın önemi, aynı zamanda bağlanma kuramının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bağlanma teorisinin sadece duygusal bağlar ve güvenli bağlanma biçimleriyle değil, aynı zamanda kuşaklar arası geçişler ve aile içindeki etkileşimsel süreçlerle de ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, resim çizme yöntemiyle gerçekleştirilen bu araştırma, bağlanma teorisinin uygulamalı bir biçimde, görsel temsiller yoluyla değerlendirilmesini sağlayarak, teorisinin klinik ve eğitimsel alanlarda daha etkin bir şekilde kullanılmasına olanak tanıyacaktır. Sonuç olarak, bu araştırma, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımının ve bağlanma temalarının görsel bir araçla, yani resim çizme yöntemiyle incelenmesinin, psikolojik araştırmalar ve terapi alanlarına yeni bir yaklaşım getireceği düşünülmektedir. Bağlanmanın çocuklar ve ebeveynler arasındaki dinamikler üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılacak ve aile içindeki ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik öneriler geliştirilecektir.

Bu araştırmanın temel amacı, bağlanma teorisi çerçevesinde, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını resim çizme yöntemi kullanarak incelemektir. Özellikle ebeveynlerin bağlanma stillerinin, çocuklarının bağlanma temsilleri üzerinde nasıl bir etki yarattığını anlamak ve bağlanma örüntülerinin görsel ifadeler yoluyla nasıl yansıtıldığını keşfetmektir. Araştırmada, ebeveynlerin bağlanma biçimlerinin çocuklarının içsel dünyalarında ve aile içindeki ilişkilerindeki yansımaları, resim çizme yöntemiyle analiz edilecektir. Bu bağlamda, ebeveynlerin güvenli veya güvensiz bağlanma örüntülerinin, çocuklarının duygusal bağlanma süreçlerine etkisi araştırılacaktır. Araştırma, ayrıca resim çizme yöntemi aracılığıyla, bağlanma dinamiklerinin anlaşılmasında geleneksel gözlem ve mülakat yöntemlerine ek olarak, projektif tekniklerin önemini vurgulamayı hedeflemektedir. Resim çizme yöntemi, bireylerin bilinçdışı bağlanma temalarını daha görünür hale getirerek, bağlanma ilişkilerini dolaylı yoldan anlamada güçlü bir araç sunmaktadır. Bu çalışma, resim çizme gibi nonverbal tekniklerin, bağlanma örüntülerinin anlaşılmasındaki rolünü araştırarak, psikolojik araştırmalar alanına yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.

Güncel meta analiz çalışmaları, bağlanmanın kuşak arası aktarımının görgül destek alan bir olgu olduğunu göstermeye devam etmektedir. Alan yazında, ebeveynin

bağlanma temsillerinin bebeğin bağlanma organizasyonuna aktarımı, genellikle ebeveyn duyarlılığı ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede mevcut araştırmada bağlanmanın temsillerinin üç kuşak boyunca aktarılıp aktarılmadığı incelenecektir. Araştırma, bağlanma teorisinin nesiller arası aktarımını derinlemesine inceleyerek, aile içi ilişkilerin sürekliliği ve değişkenliği hakkında önemli bilgiler sunmayı hedeflemektedir. Anneanne, anne ve çocuk arasındaki bağlanma temsillerini karşılaştırmak, bağlanma dinamiklerinin sadece birey düzeyinde değil, aile sistemi içerisinde nasıl şekillendiğini ve aktarıldığını anlamak açısından büyük bir değere sahiptir. Bağlanma temsillerinin nesiller boyunca nasıl değiştiği ya da korunduğuna ilişkin literatür, sınırlı ve genellikle yalnızca iki kuşak üzerine odaklanmıştır. Bu araştırma, üç kuşağı bir arada ele alarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Kuş Yuvası Çiz Testi'nin projektif ve görsel temelli yapısı, klasik ölçüm araçlarına kıyasla daha derin bir içgörü sağlayarak bağlanma temsillerini özgün bir şekilde değerlendirme imkânı sunmaktadır. Bu çalışma, aile içi bağlanma örüntülerini anlamının yanı sıra, erken çocukluk dönemi deneyimlerinin yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine nasıl yansıdığını da ortaya koyabilir. Araştırmanın sonuçları, psikolojik danışmanlık ve aile danışmanlığı gibi alanlarda, bağlanma temsillerinin değerlendirilmesi ve müdahale süreçlerine yönelik daha etkili yaklaşımlar geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Belirlenen bu genel amaç doğrultusunda şu hipotezler test edilecektir:

Araştırmanın Hipotezleri

H1: Anneannenin bağlanma temsilleri ile annenin bağlanma temsilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Aynı şekilde, annenin bağlanma temsilleri ile çocuğun bağlanma temsilleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H2: Güvenli bağlanma temsiline sahip olan anneannelerin çocuklarının (anneler) ve torunlarının bağlanma temsilleri de güvenli olma eğilimindedir.

H3: Anneanne ve annenin bağlanma temsilleri güvensiz ise, bu durum çocuğun bağlanma temsillerini olumsuz yönde etkileme olasılığı taşır.

H4: Anneanne, anne ve çocuk arasındaki bağlanma temsillerini karşılaştırmak, bağlanma dinamiklerinin sadece birey düzeyinde değil, aile sistemi içerisinde nasıl şekillendiğini ve aktarıldığını anlamak açısından büyük bir değere sahiptir.

Araştırmanın Sayıtları

Araştırmanın sayıtları aşağıdaki şekildedir:

1. Katılımcılar, araştırma sürecinde resim çizme görevlerini doğru, dürüst ve özenli bir şekilde gerçekleştirecektir.
2. Resim çizme yöntemi, bağlanma örüntülerini anlamada geçerli ve güvenilir bir araçtır.
3. Katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak katılmış ve süreç boyunca katılımcı gizliliğine özen gösterilmiştir.
4. Resim çizme yöntemi, ebeveynlerin bağlanma örüntülerinin çocuklarının temsillerine yansımaları gözlemlene açısından etkili bir araçtır.
5. Çocukların ve ebeveynlerin bağlanma temsilleri kültürel farklılıklardan bağımsız olarak benzerlik gösterebilir.
6. Katılımcıların aile içindeki etkileşimlerinin bağlanma örüntülerine yansımaları, resimlerde açıkça gözlemlenebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki şekildedir:

1. Araştırmanın sonuçları, bu çalışmanın katılımcılarına benzer özellikteki bireyler ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın sonuçları, “Kuş Yuvası Çiz Testi” ve “Demografik Bilgi Formu” ile elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Bu bölümde, araştırmada kullanılan anahtar terimler ve kavramlar açıklanacaktır.

Bağlanma (Attachment): Bağlanma, bir bireyin yaşamının erken dönemlerinde, özellikle ebeveynleri veya bakım veren kişilerle geliştirdiği duygusal bağların bütünüdür. Bu bağ, bireyin ilerleyen yaşlarda sosyal ilişkilerini, duygusal düzenlemelerini ve psikolojik sağlığını etkileyen önemli bir faktördür. Bağlanma teorisi, özellikle John Bowlby tarafından geliştirilmiş ve bir bireyin duygusal bağlarını, güvenlik ihtiyacı doğrultusunda tanımlamıştır (Arı, 2021).

Bağlanma Stilleri (Attachment Styles): Bağlanma stilleri, bir bireyin ebeveynleri veya bakım veren kişilerle olan ilişkilerine dayalı olarak geliştirdiği bağlanma örüntüleridir. Bu stiller genellikle üç ana grupta sınıflandırılır: güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma (kaçınan ve kaygılı) ve kararsız bağlanma. Güvenli bağlanma, çocuğun ebeveynlerinden duygusal destek ve güven aldığı bir durumu ifade ederken, güvensiz bağlanma stilleri, duygusal ihtiyaçların karşılanmaması veya belirsizlikler nedeniyle ortaya çıkar (Arı, 2021).

Kuşaklar Arası Aktarım (Intergenerational Transmission): Kuşaklar arası aktarım, bir kuşağın deneyimlerinin, değerlerinin, inançlarının veya davranışlarının bir sonraki kuşağa aktarılmasını ifade eder. Bağlanma teorisi bağlamında, ebeveynlerin bağlanma stillerinin, çocuklarına benzer bağlanma biçimleriyle aktarılması durumu söz konusudur. Bu aktarım, genellikle ebeveynin duygusal bağlanma biçimlerinin çocuklarının bağlanma stillerini şekillendirdiği bir süreç olarak ele alınır (Sakarya, 2024).

Resim Çizme Yöntemi (Drawing Method): Resim çizme yöntemi, psikolojik araştırmalarda ve terapötik süreçlerde kullanılan bir projektif tekniktir. Bireylerin, belirli bir konu hakkında çizim yaparak, bilinçdışı düşüncelerini, duygularını ve kişisel deneyimlerini dışa vurması sağlanır. Bu yöntem, özellikle çocukların ve ergenlerin içsel dünyalarını anlamada ve psikolojik süreçlerini değerlendirmede etkili bir araç olarak kabul edilir (Alpar, 2022).

Güvenli Bağlanma (Secure Attachment): Güvenli bağlanma, çocukların ebeveynlerinden duygusal güven ve destek alması sonucu geliştirdiği bağlanma stilidir. Güvenli bağlanan bireyler, stresli durumlarla başa çıkmada daha başarılıdırlar ve sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirme eğilimindedirler. Bu bağlanma tarzı, çocukların duygusal ve psikolojik gelişiminde sağlıklı bir temel oluşturur (Arı, 2021).

Güvensiz Bağlanma (Insecure Attachment): Güvensiz bağlanma, çocukların ebeveynlerinden yeterli duygusal destek alamamaları sonucu ortaya çıkan bir bağlanma stilidir. Güvensiz bağlanma, genellikle iki alt tipte sınıflandırılır: kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma. Kaygılı bağlanma, çocukların sürekli olarak ebeveynlerinden onay ve dikkat aradığı bir durumdur; kaçınan bağlanma ise çocukların duygusal ihtiyaçlarını göstermemeye yönelik bir savunma mekanizması olarak gelişir (Arı, 2021).

Aile İçi İletişim (Family Communication): Aile içi iletişim, aile üyeleri arasındaki sözlü ve sözsüz etkileşimler bütünüdür. Sağlıklı aile içi iletişim, bağlanma stillerinin gelişmesinde önemli bir rol oynar. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişim biçimi, çocukların bağlanma örüntülerini ve duygusal düzenlemelerini etkiler (Tuncay, Bozdoğan ve Bozdoğan, 2023).

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞLANMA VE KUŞAKLAR ARASI AKTARIM

1.1. Bağlanma Kavramı

Bağlanma kavramı, bireyin doğumdan itibaren bakım veren figürlerle geliştirdiği güçlü, duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır. Bu bağ, çocuğun hayatta kalması için biyolojik bir işlev taşıırken aynı zamanda psikolojik ve sosyal gelişimin temelini oluşturmaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2022: 101-183). Bağlanma, bebeklik döneminde bakım verenin yakınlığını arama, tehlike durumunda korunma ihtiyacı ve güvenli bir üs bulma gibi davranışlarla ortaya çıkarmaktadır (Væver vd., 2022: 115-132). Çocuğun bakım verenle kurduğu ilişki, ilerleyen yaşamında sosyal ilişkiler, stresle başa çıkma ve duygusal düzenleme becerilerinin temelini atmaktadır (O'Shaughnessy vd., 2023: 125-138).

Bağlanma, yalnızca fiziksel yakınlıkla değil aynı zamanda bakım verenin duygusal olarak çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olmasıyla gelişmektedir. Bakım verenin çocuğun sinyallerine zamanında ve uygun şekilde yanıt vermesi, çocuğun dünyayı güvenli bir yer olarak algılamasını ve güvenli bağlanma geliştirmesini sağlamaktadır (Booker vd., 2021: 3259-3284). Bu bağlamda güvenli bağlanma, çocuğun bakım verenin desteğine güven duymasını, keşfetme davranışını rahatça gerçekleştirmesini ve stresli durumlarda bakım verenden destek alarak sakinleşmesini içermektedir (Thompson vd., 2022: 543-560).

Bowlby (1969, 1988), bağlanma davranışlarını biyolojik bir temele oturtmuş ve bu davranışların evrimsel açıdan türün devamını sağladığını vurgulamıştır. Bağlanma sistemi, tehlike durumlarında aktifleşerek bireyin güvenli bir üs aramasına yol açar. Bu bağ, bireyin içsel çalışma modelleri (internal working models) adı verilen bilişsel yapılar geliştirmesini sağlamaktadır. İçsel çalışma modelleri; bireyin kendisi, başkaları ve ilişkiler hakkındaki temel inançlarını düzenlemektedir (Hinde ve Lorenz, 1996: 25-66). Örneğin, güvenli bağlanma geliştiren çocuk “ben değerliyim” ve “diğerleri bana destek olur” şeklinde olumlu inançlar geliştirirken; güvensiz bağlanma yaşayan çocuklar “ben değersizim” ve “diğerleri bana güvenilmez” şeklinde olumsuz inançlar geliştirebilmektedir (Toqeer vd., 2021: 28-37).

Bağlanma kavramı yaşam boyu devam eden bir yapıdır. Erken çocuklukta oluşan bağlanma örüntüleri, ergenlik ve yetişkinlik döneminde romantik ilişkilerde, arkadaşlıklarda ve ebeveynlik davranışlarında kendini göstermektedir. Güvenli bağlanmanın yetişkinlikte daha sağlıklı sosyal ilişkiler, yüksek özsaygı ve psikolojik dayanıklılık ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Thompson vd., 2022: 543-560). Buna karşılık güvensiz bağlanma örüntülerinin depresyon, anksiyete ve kişilerarası ilişkilerde zorluklarla ilişkili olduğu bulunmuştur (Walker vd., 2022: 111-174).

Bağlanma, biyolojik temelleri olan, yaşamın ilk yıllarında şekillenmeye başlayan ve yaşam boyu bireyin sosyal ilişkilerini, ruh sağlığını ve duygusal düzenleme kapasitesini etkileyen temel bir psikolojik kavramdır. Güvenli bağlanmanın desteklenmesi, bireyin sağlıklı gelişimi ve ilerleyen yaşam dönemlerinde psikolojik iyi oluşu açısından kritik öneme sahiptir (Kim vd., 2021: 58-76).

1.2. Bağlanma Kuramları

Bağlanma kuramları, bireyin bakım verenle kurduğu ilişki biçimini ve bu ilişkinin duygusal, bilişsel ve sosyal gelişim üzerindeki etkilerini açıklamaya yönelik yaklaşımlardır. Bağlanma kavramının temelleri farklı kuramsal perspektiflerden açıklanmış olsa da, modern bağlanma kuramının kurucusu John Bowlby'dir (Bowlby, 2008: 276-300). Bowlby (1969, 1988), bağlanmayı biyolojik temelli bir sistem olarak tanımlamış ve bu sistemin evrimsel açıdan türün devamlılığını sağlamak üzere geliştiğini ileri sürmüştür. Ona göre bağlanma davranışları, bireyin bakım verene yakın olmasını sağlayarak tehlike durumlarında güvenlik ve korunma sağlamaya yönelik işlev görmektedir. Bowlby, bağlanma sistemini “güvenli üs” kavramı üzerinden açıklamış; güvenli bağlanan çocuğun çevresini keşfetmeye açık olduğunu ve ihtiyaç duyduğunda bakım verene dönerek güvenlik hissini yeniden kazandığını belirtmiştir (Davani vd., 2022: 28-72).

Bowlby'nin kuramında “işsel çalışma modelleri” kavramı önemli bir yere sahiptir. İşsel çalışma modelleri, bireyin kendisi, başkaları ve ilişkiler hakkındaki temel inançlarını düzenleyen bilişsel temsillerdir. Çocuklukta bakım verenle kurulan deneyimlere dayalı olarak gelişen bu modeller, bireyin ileriki yaşamında sosyal ilişkileri ve duygusal düzenleme becerilerini şekillendirmektedir (Forslund ve Granqvist, 2021: 4289-4296). Güvenli bağlanan bireyler ilişkilerinde kendilerini

değerli görürken başkalarının da güvenilir ve destekleyici olduğuna inanırlar. Güvensiz bağlanan bireyler ise, olumsuz içsel temsiller nedeniyle yakın ilişkilerde kaygı, kaçınma veya kararsızlık yaşayabilmektedir (Gale, 2021: 47-54).

Bağlanma kuramının gelişiminde psikodinamik yaklaşımlar da önemli rol oynamıştır. Freud, erken çocukluk yaşantılarının bireyin tüm yaşamındaki ilişki örüntülerinin temelini oluşturduğunu ileri sürmüştür; nesne ilişkileri kuramcıları (Melanie Klein, Donald Winnicott) ise çocuğun bakım verenle yaşadığı erken deneyimlerin içselleştirilerek benlik algısının ve ilişkilerdeki güven duygusunun temelini oluşturduğunu vurgulamıştır (Forslund ve Granqvist, 2021: 4289-4296). Benzer şekilde Harlow'un (1958) maymunlarla yaptığı deneyler, bağlanmanın yalnızca beslenme ile açıklanamayacağını ve fiziksel temasın bağlanma oluşumunda kritik rol oynadığını göstermiştir (Gartner, 2022: 3048-3051).

Bilişsel gelişim yaklaşımı, bağlanmanın çocukların zihinsel kapasiteleriyle birlikte şekillendiğini savunmuştur (Hasanah vd., 2023: 81-93). Çocuklar bakım verenlerinin ayrılıp geri döneceklerini anlama kapasitesine ulaştıklarında bağlanma davranışları daha belirgin hale gelmektedir (Bretherton, 2013: 45-84). Davranışçı yaklaşım ise bağlanmanın pekiştirme yoluyla öğrenilen bir davranış olduğunu ileri sürmüştür; bakım verenin ihtiyaçları karşılادıkça çocuğun bakım verene bağlanma davranışının güçlendiğini savunmuştur (Gewirtz, 1969: 57-212).

Bağlanma kuramları, biyolojik temellerden bilişsel ve duygusal gelişime kadar geniş bir yelpazede bağlanma sürecini açıklamaktadır. Modern bağlanma araştırmaları, Bowlby'nin kuramının temel ilkelerini desteklerken, psikodinamik, bilişsel gelişimsel ve davranışçı yaklaşımların katkıları bağlanma sürecini daha bütüncül bir şekilde anlamamıza olanak sağlamaktadır (Dell'Amico ve Schiavetto, 2024: 1-11; Misch vd., 2024: 135-148).

1.2.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

John Bowlby, modern bağlanma kuramının öncüsü olarak kabul edilmektedir. Bowlby (1969, 1988), bağlanmayı bireyin bakım verene yönelmesini sağlayan, biyolojik temelli ve evrimsel açıdan adaptif bir davranış sistemi olarak tanımlamıştır. Bu sistem, bireyin hayatta kalmasını kolaylaştırmakta ve özellikle erken çocukluk döneminde çocuğun bakım verene yakınlık arayışını desteklemektedir. Bowlby'ye

göre bağlanma davranışları, ağlama, gülümseme, yakınlık kurma gibi bakım verenin ilgisini çocuğa yönelten ve güvenlik sağlayan davranışlardan oluşmaktadır (Cassidy ve Shaver, 2018: 236-252).

Bowlby bağlanmayı açıklarken “güvenli üs” (secure base) kavramını kullanmıştır. Güvenli üs, çocuğun çevresini keşfetme isteği ile bakım verene olan yakınlık ihtiyacının dengelenmesini sağlayan bir yapıdır. Çocuk, bakım verenden güven ve destek aldığı durumlarda keşfetmeye daha açıktır; tehdit ya da stres hissettiğinde ise bakım verene geri dönerek güvenlik ihtiyacını karşılamaktadır. Bu bağ, bireyin hem fiziksel korunma hem de duygusal güvenlik açısından temel rol oynamaktadır (Lombardi vd., 2025: 288-298) .

Bowlby’nin kuramının bir diğer önemli unsuru içsel çalışma modelleri (internal working models) kavramıdır. İçsel çalışma modelleri, bireyin kendisi, başkaları ve ilişkiler hakkındaki inançlarını içeren bilişsel temsiller olduğu ifade edilmektedir (Dell'Amico ve Schiavetto, 2024: 1-11). Çocuklukta bakım verenle yaşanan deneyimlere bağlı olarak gelişen bu modeller, bireyin ilerleyen yaşamında sosyal ilişkilerdeki tutumlarını, duygusal düzenleme biçimlerini ve kişilerarası güven algısını belirler. Örneğin güvenli bağlanan çocuklar, “ben değerliyim” ve “diğerleri güvenilir” şeklinde olumlu içsel modeller geliştirirken; güvensiz bağlanan çocuklar olumsuz benlik algısı ve başkalarına güvensizlikle karakterize edilen modeller oluşabilmektedir (Cassidy ve Shaver, 2018: 236-252).

Bowlby ayrıca bağlanmanın yaşam boyu devam eden bir sistem olduğunu savunmuştur. Çocuklukta oluşan bağlanma örüntüleri, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde romantik ilişkiler, arkadaşlıklar ve ebeveynlik davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Fraley, 2019: 401-422). Bu nedenle Bowlby’nin bağlanma kuramı, yalnızca çocuk gelişimini anlamada değil; ruh sağlığı sorunlarının kökenlerini açıklamada da önemli bir çerçeve sunmaktadır. Araştırmalar, güvensiz bağlanma örüntülerinin depresyon, anksiyete bozuklukları ve kişilerarası ilişki sorunlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koyarken; güvenli bağlanmanın daha yüksek psikolojik dayanıklılık ve sosyal işlevsellikle bağlantılı olduğunu göstermektedir (Cassidy ve Shaver, 2018: 236-252).

Bowlby’nin bağlanma kuramı, bağlanmayı biyolojik, bilişsel ve sosyal temelleri olan dinamik bir süreç olarak ele almakta; erken çocukluk deneyimlerinin bireyin

yaşam boyu ruh sağılığını ve sosyal ilişkilerini şekillendirdiğini vurgulamaktadır (Misch vd., 2024: 135-148).

1.2.2. Psikodinamik Kuram

Psikodinamik kuram, bağlanmayı bireyin erken çocukluk yaşantılarının ve bakım verenle kurulan ilk ilişkinin bir ürünü olarak görmektedir. Freud'un geliştirdiğı psikanalitik yaklaşıma göre, bebeklik döneminde bakım verenle kurulan ilişkiler, bireyin tüm yaşamındaki ilişki örüntülerinin temelini oluşturmaktadır. Erken yaşta yaşanan doyum ya da hayal kırıklıkları, yetişkinlikteki bağlanma ilişkilerinde tekrarlayan örüntülere yol açabilmektedir (Fonagy ve Target, 2007: 411-456).

Nesne ilişkileri kuramcıları (Melanie Klein, Donald Winnicott, Fairbairn) bu görüşü genişleterek, bakım verenin çocuğun zihninde "içsel nesneler" olarak temsiller bıraktığını ileri sürmüşlerdir. Bu içsel nesne temsilleri, bireyin benlik algısını ve başkalarına yönelik güven duygusunu belirleyen yapılar olarak kabul edilmektedir (Mitchell ve Black, 2016: 252-278). Örneğin, tutarlı ve duyarlı bakım gören çocuklar olumlu benlik temsilleri ve güvenli bağlanma geliştirirken; yetersiz veya tutarsız bakım gören çocuklarda güvensizlik ve olumsuz benlik algısı gelişebilmektedir (Kenny, 2016: 85-120).

Psikodinamik kuram, bağlanmanın sadece davranışsal bir olgu olmadığını, aynı zamanda bilinçdışı süreçler, duygusal deneyimler ve içsel temsiller aracılığıyla geliştiğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle modern bağlanma kuramının kavramsal temelini oluşturan yaklaşımlardan biri olmuştur (Fonagy ve Target, 2007: 411-456).

1.2.3. Harlow'un Kuramı

Harry Harlow, 1950'li yıllarda yaptığı deneylerle bağlanma kavramına önemli katkılar sağlamıştır. Harlow (1958), yeni doğan rhesus maymunlarını telden yapılmış ve biberonla besleyen bir anne maketi ile yumuşak bezle kaplanmış ancak besin sağlamayan bir anne maketi arasında seçim yapmaya yönlendirmiştir (Harlow, 1958: 673-685). Deneylerde, yavru maymunların çoğunlukla besin sağlamayan fakat sıcaklık ve rahatlık veren bez anneye yöneldikleri gözlemlenmiştir. Bu bulgu, bağlanmanın yalnızca beslenmeye dayalı bir süreç olmadığını, fiziksel temas ve

duygusal güvenliğin bağlanma gelişiminde kritik rol oynadığını göstermiştir (Fonagy ve Target, 2007: 411-456).

Harlow'un araştırmaları, Bowlby'nin bağlanmanın biyolojik temelli olduğu yönündeki görüşlerini destekler niteliktedir. Deney sonuçları, güvenli bir bağlanma ilişkisi için çocuğun sadece fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması yeterli olmadığını; sıcaklık, temas ve duygusal yakınlığın bağlanmanın oluşumunda belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, erken dönem bağlanma deneyimlerinin sosyal ve duygusal gelişim üzerindeki önemini vurgulamış ve bağlanmanın temelinde sevgi ve yakınlığın yer aldığına dair güçlü kanıtlar sunmuştur (Goliath ve Simanke, 2024).

1.2.4. Bilişsel Gelişim Yaklaşımı

Bilişsel gelişim yaklaşımı, bağlanmanın çocuğun zihinsel kapasiteleriyle paralel olarak geliştiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımın temelleri, Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına dayanmaktadır. Piaget (1952), bebeklerin belirli bilişsel olgunluk düzeylerine ulaşmadan bakım verenin varlığını ya da ayrılığını anlayamayacaklarını ileri sürmüştür (Hsueh, 2009: 1925-1971). Çocuğun zihinsel kapasitesi arttıkça bakım verenin geçici olarak ayrıldığını ve geri döneceğini kavrayabilmesi mümkün olur; bu da bağlanma davranışlarının daha organize ve tutarlı hale gelmesini sağlamaktadır (Forslund ve Granqvist, 2021: 4289-4296).

Bu yaklaşıma göre bağlanmanın kritik unsurlarından biri nesne sürekliliği (object permanence) kavramıdır. Çocuk yaklaşık 8–12. aylar arasında nesne sürekliliği gelişimiyle birlikte, bakım verenin görmediği zaman da var olduğunu anlamaya başlar. Bu farkındalık, ayrılık kaygısının artmasına neden olabilir ancak aynı zamanda bakım verene duyulan bağlılığın da güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla bilişsel gelişim, bağlanmanın hem sürekliliğini hem de yoğunluğunu etkileyen temel faktörlerden biridir (Karbowa-Płowens, 2021: 4286-4289)

Bilişsel gelişim yaklaşımı bağlanmayı açıklarken, çocuğun zihinsel gelişiminin duygusal bağın niteliğini belirlemedeki önemine dikkat çekmektedir. Zihinsel olgunluk düzeyi arttıkça, çocuk bakım verenin yokluğunda da güvenli bağlanmayı sürdürebilecek stratejiler geliştirebilir. Bu yaklaşım, Bowlby'nin biyolojik temelli bağlanma kuramını tamamlar nitelikte olup, bağlanmanın sadece içgüdüsel bir süreç

değil, aynı zamanda bilişsel olgunlukla da şekillenen bir yapı olduğunu vurgulamaktadır (Main, 2021: 468-480).

1.2.5. Davranışçı Yaklaşım

Davranışçı yaklaşım, bağlanmayı öğrenme kuramları çerçevesinde açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre bağlanma, doğuştan gelen bir içgüdü değil; bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması sonucu pekişen öğrenilmiş bir davranıştır (Gweon, 2021: 896-910). Bakım veren, çocuğun beslenme, korunma ve rahatlama gibi temel gereksinimlerini karşıladığında bu kişiyle olumlu bir ilişki kurulmakta, bakım verenin varlığı güvenlik duygusuyla eşleşmektedir. Böylece çocuk bakım verene yakın olma davranışını tekrar ederek bağlanmayı güçlendirmektedir (Fonagy vd., 2022: 1205-1220).

Davranışçı yaklaşım, bağlanmanın oluşumunda koşullanma süreçlerine vurgu yapar. Klasik koşullanma yoluyla çocuk, bakım verenin varlığını haz ve rahatlama duygularıyla ilişkilendirmeye başlar. Edimsel koşullanma sürecinde ise, bakım verene yakınlık kurma davranışı ödüllendirildiğinde (örneğin ilgi görmek veya sakinleştirilmek) bu davranışın tekrarlanma olasılığı artmaktadır (Gweon, 2021: 896-910).

Davranışçı açıklamalar, bağlanmanın öğrenilmiş bir süreç olduğunu ileri sürerek bakım verenin çocuk üzerindeki rolünü vurgulamakla birlikte, bağlanmanın yalnızca beslenme ya da ödül-pekiştirme süreçleriyle açıklanamayacağı yönünde eleştirilmiştir. Harlow'un (1958) deneyleri, bakım verenle fiziksel temasın ve duygusal güvenliğin bağlanmanın temel unsurları olduğunu ortaya koyarak, davranışçı yaklaşımın sınırlılıklarını göstermiştir. Bununla birlikte davranışçı yaklaşım, bağlanmanın bakım verenin duyarlılığı ve çocukla kurulan etkileşimler yoluyla şekillendiğini vurgulaması açısından önemli bir katkı sağlamıştır (Harlow, 1958: 673-685).

1.3. Bağlanma Türleri

Bağlanma türleri, bireylerin bakım verenleriyle yaşadıkları deneyimler sonucu geliştirdikleri içsel çalışma modellerine bağlı olarak şekillenen ilişki biçimleridir. Ainsworth vd., (1978) tarafından geliştirilen Yabancı Durum Testi (Strange Situation) ile bağlanma türleri ilk kez sistematik olarak sınıflandırılmıştır. Daha sonra

Bartholomew ve Horowitz (1991) bu sınıflamayı genişleterek bağlanma türlerini dört ana kategoriye ayırmıştır: güvenli bağlanma, kaygılı/saplantılı bağlanma, kaçınan/kayıtsız bağlanma ve korkulu-kaçınan bağlanma olarak sınıflandırılmıştır (Ainsworth vd., 2015: 215-466).

1.3.1. Güvenli Bağlanma Stili

Güvenli bağlanma stili, bireyin erken çocukluk döneminde bakım verenle kurduğu ilişkilerde temel güven duygusunun gelişmesiyle ortaya çıkan sağlıklı bağlanma biçimidir. Ainsworth vd., (1978) tarafından geliştirilen Yabancı Durum Testi (Strange Situation) ile tanımlanan bu bağlanma stiline sahip çocuklar, bakım verenlerinin ihtiyaçlarına duyarlı ve tutarlı bir şekilde yanıt verdiği ortamlarda yetişirler. Güvenli bağlanma, çocuğun bakım verene karşı geliştirdiği güven duygusuna dayanır; çocuk, bakım verenin zorlayıcı ya da stresli durumlarda kendisine destek olacağına inanmaktadır (Vannucci vd., 2024: 135-168). Bu bağ sayesinde çocuk, çevresini keşfetme ve sosyal ilişkiler kurma konusunda daha istekli ve bağımsız olduğu ifade edilmektedir (Dalgıç vd., 2022: 85-92).

Güvenli bağlanan çocuklar, ayrılık durumlarında bakım verene özlem duyar ancak geri döndüğünde kolaylıkla sakinleşebilmektedirler. Bu durum, çocuğun duygusal düzenleme becerilerinin gelişmiş olduğunun bir göstergesidir (Ainsworth vd., 2015: 215-466). Güvenli bağlanma, çocuğun çevresini keşfederken bakım vereni “güvenli üs” olarak görmesini sağlamaktadırlar. Bu bağlanma biçimi, çocuğun öz düzenleme, stresle başa çıkma ve sosyal becerilerinin sağlıklı gelişimini desteklemektedirler (Wrobel vd., 2022: 591-603).

Yetişkinlikte güvenli bağlanma stili, ilişkilerde başkalarına güven duyma, duygularını açıkça ifade edebilme, yakınlık ve bağımsızlık arasında sağlıklı bir denge kurma özellikleriyle karakterizedir. Güvenli bağlanan yetişkinler, hem bağımsızlık ihtiyaçlarını hem de yakınlık gereksinimlerini dengeli bir şekilde karşılayabilirler. Bu bireyler, sosyal ilişkilerinde daha fazla tatmin yaşar, duygusal olarak daha dengelidir ve kişilerarası çatışmaları yapıcı bir biçimde çözebilmektedirler (Fraley, 2019: 401-422). Araştırmalar, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin özsaygılarının daha yüksek olduğunu, sosyal destek algılarının güçlü olduğunu ve psikolojik

dayanıklılıklarının daha iyi geliştiğini göstermektedir (Misch vd., 2024: 135-414; Desai ve Balasubramanian, 2021: 125-146).

Güvenli bağlanma stilinin gelişmesinde bakım verenin tutarlı, sevgi dolu ve duyarlı davranışlarının belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Bakım verenin çocuğun sinyallerini zamanında fark edip uygun şekilde yanıt vermesi, çocuğun başkalarına güven duymasını kolaylaştırmaktadır (Akbulut, 2024: 2751-2756). Güvenli bağlanmanın desteklendiği çocukluk ortamlarında, çocuklar daha sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirme ve ilerleyen yaşlarda daha uyumlu kişilik özellikleri sergileme eğilimindedir. Dolayısıyla güvenli bağlanma, bireyin hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde psikolojik iyi oluşu ve sosyal uyumu açısından kritik öneme sahiptir (Ercan, 2024: 227-240).

1.3.2. Kaygılı/Saplantılı Bağlanma Stili

Kaygılı ya da saplantılı bağlanma stili, bakım verenin tutarsız, aşırı koruyucu veya zaman zaman reddedici davranışlarının sonucu olarak gelişen güvensiz bağlanma biçimlerinden biri olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlanma stiline sahip çocuklar, bakım verenlerinin ihtiyaçlarını her zaman karşılayıp karşılamayacağından emin değildir. Bu nedenle bakım verenin ilgisini kaybetme ve terk edilme korkusu yoğun bir şekilde yaşanmaktadır (Desai ve Balasubramanian, 2021: 125-146). Çocuk, ayrılık durumlarında belirgin bir kaygı sergiler ve bakım veren geri döndüğünde bile uzun süre sakinleşmekte zorlanır. Bu davranış örüntüsü, bakım verene duyulan sevgi ile reddedilme korkusunun bir arada yaşanmasından kaynaklanmaktadır (Akbulut, 2024: 2751-2756).

Kaygılı bağlanma stilinde çocuk, bakım verenin ilgisini kaybetmemek için aşırı bağımlı davranışlar geliştirebilir. Bu bağımlı davranışlar, bakım verenin ilgisini sürekli üzerinde tutmayı hedefler ancak aynı zamanda çocuğun kendi duygusal düzenleme becerilerini geliştirmesini engelleyebilmektedirler (Hammarlund vd., 2021: 424-433). Bu bağlanma örüntüsü, çocuklukta yaşanan duygusal belirsizlik ve reddedilme deneyimlerinin bireyin içsel çalışma modellerine olumsuz yansımalarının bir sonucudur. Çocuk, “ben sevilmeye değer değilim” ve “başkaları güvenilir değildir” şeklinde olumsuz inançlar geliştirebilmektedirler (Mikulincer vd., 2021: 31-41).

Yetişkinlik döneminde kaygılı/saplantılı bağlanma stili; aşırı yakınlık ve onay arayışı, partnerin sevgisini sürekli sorgulama, reddedilme korkusu ve ilişkiye aşırı yatırım yapma davranışları ile karakterize olmaktadır (Ercan, 2024: 227-240). Bu bireyler, ilişkilerde karşı tarafın ilgisini kaybetmemek için yoğun çaba sarf eder, partnerin mesafe ihtiyacını tehdit olarak algılar ve duygusal olarak kolay incinebilirler. Araştırmalar, kaygılı bağlanma stiline sahip yetişkinlerin daha yüksek düzeyde ilişki çatışması yaşadığını, duygusal dalgalanmalara açık olduklarını ve özsaygılarının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur (Granqvist ve Duschinsky, 2021: 751-756).

Sonuç olarak kaygılı/saplantılı bağlanma stili, erken çocuklukta yaşanan tutarsız bakım deneyimlerinin bir sonucu olarak gelişmekte ve bireyin hem duygusal düzenleme becerilerini hem de sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlanma stiline sahip bireylerin güvenli bağlanma deneyimlerini artırmaya yönelik destekleyici ilişki ortamları, psikolojik iyilik hallerinin güçlenmesine katkı sağlayabilmektedir (Johnson, 2021: 332-345).

1.3.3. Kaçınan/Kayıtsız Bağlanma Stili

Kaçınan ya da kayıtsız bağlanma stili, bakım verenin çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarına sürekli olarak ilgisiz, mesafeli ya da reddedici tutumlar sergilediği ortamlarda gelişmektedir (Bilgi ve Evrensel, 2022). Bu bağlanma stiline sahip çocuklar, bakım verenin destek sağlayamayacağına dair bir inanç geliştirir ve bu nedenle kendi kendine yetmeyi öğrenirler. Çocuk, ayrılık durumlarında bakım verene karşı görünürde kayıtsız kalabilir ve bakım veren geri döndüğünde yakınlık kurmaktan kaçınabilir. Bu davranış örüntüsü, bakım verenin sürekli ilgisizliği nedeniyle çocuğun duygusal ihtiyaçlarını bastırmasının bir sonucu olarak açıklanmaktadır (Sun ve Miller, 2023: 433-452).

Kaçınan bağlanma stilinde çocuk, bağımsızlığı ön planda tutar ancak bu bağımsızlık görünürde sağlıklı bir özerklikten çok, reddedilme ve hayal kırıklığı yaşamamak için geliştirilmiş bir savunma mekanizmasıdır (Zakreski vd., 2025: 1-17). Çocuk, bakım verenden destek beklemenin sonuçsuz olacağını öğrendiğinden duygusal ihtiyaçlarını içselleştirir ve bu ihtiyaçları açıkça ifade etmekten kaçınır. Bu durum, çocuğun ilerleyen yaşlarda da duygularını bastırma eğilimini artırır ve yakın ilişkilerde mesafe koymasına yol açmaktadır (Searight ve Nowak, N. (2024: 1-12).

Yetişkinlikte kaçınan bağlanma stili; ilişkilerde aşırı bağımsızlık vurgusu, duygusal mesafe koyma, yakınlık kurmaktan kaçınma ve partnerin ihtiyaçlarına duyarsızlık gibi davranışlarla kendini göstermektedir (Voesterman vd., 2021: 554-572). Kaçınan bağlanan bireyler, başkalarına güvenmekte zorlanır, duygusal paylaşımdan kaçınır ve genellikle ilişkilerde mesafeli bir tavır sergilerlemektedirler. Bu durum, sosyal destekten yeterince yararlanamama ve duygusal zorluklarla baş etmede yetersizlik gibi psikolojik sorunlara yol açabilmektedirler (Çelik ve Tanrıverdi, 2023: 1447-1468).

Kaçınan/kayıtsız bağlanma stili, bakım verenin ilgisizliği veya reddediciliği sonucu gelişen, bireyin duygusal ihtiyaçlarını bastırdığı ve ilişkilerde mesafeli davranışlar sergilediği bir bağlanma biçimidir. Bu bağlanma stiline sahip bireylerin, güvenli bağlanma deneyimlerini artıracak destekleyici sosyal ve terapötik ilişkilerle duygusal ihtiyaçlarını tanıyıp ifade edebilmeleri psikolojik iyi oluş açısından önem taşımaktadır (Mantova, 2022: 167-171).

1.3.4. Korkulu-Kaçınan Bağlanma Stili

Korkulu-kaçınan bağlanma stili, bireyin hem yakınlık kurma arzusu hem de yakınlıktan korku yaşadığı güvensiz bir bağlanma biçimidir. Bartholomew ve Horowitz'in (1991) yetişkin bağlanma sınıflamasında yer alan bu stil, genellikle çocuklukta travmatik deneyimler, ihmal, istismar veya bakım verenin hem güvenlik hem de tehdit kaynağı olduğu ortamlarda gelişmektedir. Bu bağlanma stiline sahip çocuklar, bakım verenlerine yaklaşmak isterken aynı zamanda reddedilme ya da incinme korkusuyla onlardan uzak durma eğilimindedirler (Zakreski vd., 2025: 1-17).

Korkulu-kaçınan bağlanma stilinde bireyler, kendilerini değersiz ve başkalarını güvenilmez olarak algılamaktadırlar. Bu olumsuz içsel çalışma modelleri, yakın ilişkilerde sürekli bir kaygı, güvensizlik ve terk edilme beklentisi yaratmaktadır (Singh vd., 2022: 12-36). Çocuklukta yaşanan bu güvensizlik, yetişkinlik döneminde de ilişkilerde belirgin şekilde görülür. Korkulu-kaçınan bireyler, yakın ilişkilerde duygusal yakınlığa ihtiyaç duymalarına rağmen, incinme ve reddedilme korkusu nedeniyle duygusal mesafe koyabilmektedirler. Bu durum, ilişkilerde istikrarsızlığa ve bağlanma figürlerine karşı kararsız davranışlara yol açmaktadırlar (Sarioğlu vd., 2024: 151-165).

Literatürde yapılan araştırmalar, korkulu-kaçınan bağlanma stiline sahip yetişkinlerin ilişkilerde yoğun kaygı yaşadıklarını, özsaygılarının düşük olduğunu ve sosyal destekten yeterince yararlanamadıklarını göstermektedir (Stancu vd., 2025: 700-830; Singh vd., 2022: 12-36; Sarioğlu vd., 2024: 151-165; Mantova, 2022: 167-171). Ayrıca bu bağlanma stili, depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu gibi psikopatolojilerle ilişkili bulunmuştur. Korkulu-kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin sağlıklı ve güvenli ilişkiler kurabilmeleri için, olumsuz içsel modellerini dönüştürmeye yönelik terapötik müdahaleler ve destekleyici sosyal ilişkiler oldukça önemlidir (Kahya vd., 2022: 36-63).

1.4. Bağlanmanın Gelişimsel Süreçleri

Bağlanma, bireyin yaşamının erken dönemlerinden itibaren sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi üzerinde belirleyici rol oynayan bir süreçtir. Bowlby'nin bağlanma kuramına göre bu süreç, yaşamın ilk aylarında başlar ve çocuğun bakım vereniyle kurduğu etkileşimlere bağlı olarak şekillenmektedir (Bowlby, 2008). Bağlanmanın gelişimsel seyri, doğumdan itibaren belirli evreler çerçevesinde ilerler ve bu evrelerde çocuğun çevresindeki bireylerle olan ilişkileri, bağlanma örüntüsünün temelini oluşturmaktadır (Tercan ve Aytekin, 2022).

İlk olarak, doğumdan sonraki ilk 6 haftalık dönemde bebek, çevresine yönelmiş ama belirgin bir bağlanma davranışı sergilemeyen bir evrededir. Bu dönemde bebekler, tanıdık ve yabancı bireyleri ayırt edemezler; ağlama, gülümseme gibi davranışlar genelleşmiştir (Morsünbül ve Çok, 2011: 553-570). 6. haftadan 6. aya kadar olan ikinci dönemde ise “ayrım yapmaksızın bağlanma” gözlemlenir. Bebek, tanıdık kişilere daha fazla tepki vermeye başlar, ancak hâlâ ayrımcı bir bağlanma şekli gelişmemiştir (Thompson vd., 2022: 543-560).

Yaklaşık 6. aydan itibaren “belirgin bağlanma” dönemi başlar ve bebek, özel bir bakım verene bağlanır. Bu evrede yabancılara karşı kaygı, ayrılma protestosu gibi tepkiler ortaya çıkmaktadır (Stern vd., 2022: 392-422). Bebek, bakım verenin varlığında kendini güvende hissederken, onun yokluğunda huzursuzluk ve kaygı yaşayabilir. Bu, bağlanmanın işlevsel yönünün en açık şekilde görüldüğü evredir. 18–24 ay sonrasında ise “hedefe yönelik ortak ilişkiler dönemi” gelişir. Çocuk, bakım

verenin amaçlarını ve niyetlerini anlamaya başlar; ilişki daha karşılıklı ve esnek hale gelmektedir (Bowlby, 2008).

Bağlanmanın gelişim süreci yalnızca bebeklik dönemiyle sınırlı değildir; çocukluk, ergenlik ve yetişkinlikte de farklı biçimlerde devam eder. Okul çağı çocuklarında, öğretmenler ve akranlar bağlanma figürleri hâline gelebilirken; ergenlik döneminde duygusal yakınlık romantik ilişkiler yoluyla yeni biçimler almaktadır (Cherniak vd., 2021: 126-130). Ebeveynle kurulan erken bağlanma örüntüleri, bireyin gelecekte kuracağı romantik ilişkilerde, stresle başa çıkma biçimlerinde ve benlik algısında belirleyici olmaktadır (Girme vd., 2021: 260-286).

Bağlanma gelişimsel açıdan dinamik ve yaşam boyu etkili bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı ilerleyebilmesi, çocuğun erken dönemde duyarlı ve tutarlı bir bakım verene sahip olmasına bağlıdır. Erken dönemde kurulan güvenli bağlanma, bireyin psikolojik dayanıklılığı, sosyal becerileri ve duygusal düzenleme kapasitesi açısından önemli bir koruyucu faktör olarak değerlendirilmektedir (Thompson vd., 2022: 543-560).

1.5. Kuşaklar Arası Aktarım Kavramı

Kuşaklar arası aktarım, bireylerin aile sistemleri içerisindeki deneyimlerinin, özellikle de duygu düzenleme biçimleri, bağlanma stilleri, ebeveynlik tutumları ve travmatik yaşantıların bilinçli ya da bilinçdışı yollarla bir kuşaktan diğerine aktarılması sürecini göstermektedir (Wildeman ve Sampson, 2024: 85-104). Bu aktarım, genellikle erken çocukluk döneminde şekillenen temel ilişkiler aracılığıyla gerçekleşmekte olup, bireyin duygusal gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır. Özellikle bağlanma kuramı perspektifinden bakıldığında, ebeveynin kendi bağlanma örüntüsü, çocuğun bağlanma stiline biçimlenmesinde temel bir belirleyici olarak öne çıkmaktadır (Xiao ve Loke, 2022: 103-275).

Bağlanma stilleri; güvenli, kaygılı/saplantılı, kaçınan/kayıtsız ve korkulu-kaçınan olmak üzere dört temel kategori altında sınıflandırılmakta ve bu stiller, genellikle ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu ilişkiler aracılığıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Ebeveynin çözülmemiş bağlanma travmaları, bastırılmış duyguları, düşük psikolojik dayanıklılığı ya da işlevsel olmayan ebeveynlik tutumları, çocuğun bağlanma stilini güvensiz yöne kaydırabilmektedir (Van Ijzendoorn ve Makino, 2023:

311-321). Bu bağlamda kuşaklar arası aktarım, yalnızca davranışsal örüntüleri değil, aynı zamanda duygu düzenleme sistemlerini, stresle başa çıkma mekanizmalarını ve kişilerarası ilişki dinamiklerini de şekillendirmektedir (Wildeman ve Sampson, 2024: 85-104).

Kuşaklar arası aktarımın bağlanma bağlamındaki etkileri, bireyin sadece çocukluk dönemindeki ilişkilerini değil, yetişkinlikteki romantik ilişkilerini, ebeveyn olma biçimini ve psikolojik dayanıklılığını da belirlemektedir (Carone vd., 2023: 1-27). Örneğin, çocukluğunda tutarsız, ilgisiz ya da travmatik bağlanma deneyimleri yaşayan bireyler, kendi çocuklarına karşı aşırı koruyucu, mesafeli ya da duygusal olarak tepkisiz olabilmekte, böylece bağlanma örüntüsünü bir sonraki kuşağa aktarabilmektedir. Bu döngü, fark edilmediği ve müdahale edilmediği sürece aile içinde kalıcı bir hal alabilmektedir (Zeanah ve Gleason, 2021: 184-200).

Son yıllarda yapılan araştırmalar, kuşaklar arası aktarımın yalnızca psikososyal süreçlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda biyolojik ve epigenetik yollarla da gerçekleşebildiğini göstermektedir. Özellikle travmatik yaşantıların çocuklara aktarılmasında stres hormon düzeylerinde görülen değişiklikler, gen ekspresyonu ve beyin yapısındaki değişimlerin de rol oynadığı ortaya konmuştur (Rasmussen vd., 2025: 1-10; Jacobvitz vd., 2025: 99-115). Bu durum, bağlanma bozukluklarının yalnızca ebeveynlik tutumlarına değil, aynı zamanda nörofizyolojik temellere de sahip olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, bağlanma stillerinin kuşaklar boyunca nasıl sürdüğü ve hangi mekanizmalarla aktarıldığı konusu, psikolojik sağlığın nesiller boyu anlaşılması açısından son derece önemlidir (Taccini vd., 2021: 672-961). Psikoterapi, aile terapisi ve bağlanma temelli müdahale programları, bu aktarım zincirini fark etmeye ve dönüştürmeye yönelik etkili yöntemler sunmaktadır. Özellikle güvensiz bağlanma örüntülerinin yeniden yapılandırılması, hem bireysel ruh sağlığının güçlenmesine hem de kuşaklar arası sağlıklı ilişkilerin kurulmasına katkı sağlamaktadır (Galbally vd., 2022: 1006-1016).

1.6. Kuşaklar Arası Aktarımı Açıklayan Kuramlar

Kuşaklar arası aktarım, bireyin deneyim, tutum, davranış ve duygularının bilinçli ya da bilinçdışı biçimlerde sonraki kuşaklara aktarılması süreci olarak tanımlanır. Bu aktarım, özellikle erken dönem yaşantılar, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve bağlanma

biçimleri aracılığıyla gerçekleşir. Kuşaklar arası aktarım olgusunu açıklayan farklı kuramsal yaklaşımlar, bu sürecin biyolojik, psikodinamik, davranışsal ve sistemik yönlerine ışık tutar. Aşağıda, bu aktarım sürecini açıklayan başlıca kuramlar bağlanma temelli projektif bir bakışla ele alınmaktadır.

Bağlanma Kuramı (Attachment Theory)

John Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramı, bireylerin erken dönem bakım verenleriyle kurduğu ilişkilerin, sonraki yaşamlarındaki bağ kurma biçimlerini belirlediğini savunmaktadır. Ana bakım verenin tutarlı, duyarlı ve güven verici davranışları güvenli bağlanmayı teşvik ederken, ihmal edici veya tutarsız davranışlar güvensiz bağlanma stillerinin gelişmesine yol açar. Bu bağlanma örüntüleri, ebeveynin kendi çocukluk deneyimlerinden etkilenir ve çocuğa aktarılır. Böylece bağlanma stilleri nesiller boyunca tekrar eden yapılar hâline gelmektedir (Bowlby, 2008).

Psikanalitik ve Nesne İlişkileri Kuramı

Freud'un psikanalitik yaklaşımı ile başlayan ve Klein, Winnicott, Fairbairn gibi nesne ilişkileri kuramcılarıyla gelişen bu yaklaşım, kuşaklar arası aktarımı bilinçdışı süreçlerle açıklamaktadır. Özellikle çözülmemiş çatışmalar, bastırılmış duygular ve aktarılamamış yaslar, çocuklara yansıtma (projection) ve yansıtmalı özdeşim (projective identification) yoluyla geçebilir. Bu içsel temsil sistemleri, çocukta ebeveynin geçmiş yaşantılarının izlerini taşımaktadır (Schwarzer vd., 2021: 34-45).

Bowen'in Aile Sistemleri Kuramı

Bowen, aileyi bir sistem olarak ele alır ve bireylerin davranışlarını bu sistem içerisindeki rollerle açıklamaktadır. “Duygusal farklılaşma” düzeyi düşük olan bireyler, aile sisteminden gelen yoğun duygusal yükleri çözümleyemeden bir sonraki kuşağa aktarabilir. “Üçgenleşme”, “aile projeksiyon süreci” ve “kuşaklar arası iletim” gibi kavramlar, bağlanma örüntülerinin sistemik düzeyde nasıl aktarıldığını anlamada önemli kavramsal çerçeveler sunmaktadır (Hahlweg ve Baucom, 2023: 819-824).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı, bireylerin davranışları model alma ve gözlem yoluyla öğrendiğini savunur. Ebeveynlerin tutum, davranış ve ilişkisel örüntüleri, çocuk tarafından gözlemlenerek içselleştirilir. Bu süreç, bağlanma

stillerinin yalnızca duygusal değil, davranışsal olarak da kuşaktan kuşağa aktarılmasına neden olmaktadır (Bahar, 2019: 237-242).

Transjenerasyonel Travma Kuramı

Holokost, savaş, göç gibi ağır toplumsal travmaların, yalnızca travmayı doğrudan yaşayan bireyleri değil, onların çocuklarını ve torunlarını da etkilediği saptanmıştır. Bu kuram, travmanın duygusal ve nöropsikolojik düzeyde aktarılabilceğini savunur. Ebeveynin işlenmemiş travması, çocuğun bağlanma örüntüsünü bozan bir etki yaratabilmektedir (Yehuda ve Lehrner, 2018: 243-257).

1.6.1. Nesillerarası Sistem Kuramı

Nesillerarası Sistem Kuramı (Intergenerational Family Systems Theory), aile içi ilişkilerin kuşaklar boyunca nasıl aktarıldığını ve bireyin psikolojik gelişimini bu ilişkiler bağlamında nasıl şekillendirdiğini açıklayan kuramsal bir yaklaşımdır. Bu kuramın temelini Murray Bowen'in aile sistemleri teorisi oluşturur. Bowen'a göre bireyler, içinde doğdukları aile sisteminin dinamiklerinden bağımsız düşünülemez; bireyin duygusal işleyişi, aile üyeleriyle olan etkileşim biçimleri ve önceki kuşaklardan miras kalan çözülmemiş çatışmalarla yakından ilişkili olmaktadır (Kim-Appel ve Appel, 2021: 149-172).

Bowen, özellikle "diferansiyasyon" (bireyin kendi benliğini duygusal olarak aile sisteminden ayırma kapasitesi) kavramını bu kuramın merkezine yerleştirir. Diferansiyasyon düzeyi düşük olan bireyler, geçmiş kuşaklardan gelen duygusal yükleri daha yoğun biçimde taşır ve kendi nesillerine bu yükleri daha yüksek oranda aktarabilir. Bu çerçevede, bağlanma örüntüleri, ebeveynlik tutumları ve aile içi iletişim biçimleri gibi unsurlar nesiller boyunca benzer kalıplar gösterme eğilimindedir (Amini ve Naser Shariati, 2021: 23-31).

Nesillerarası Sistem Kuramı, özellikle bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını anlamada önemli bir çerçeve sunar. Bir kuşakta çözülmemiş bağlanma travmaları, bir sonraki kuşakta duygusal uzaklık, aşırı kaygı, aşırı koruyuculuk gibi yeni biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu kurama göre, bireylerin geçmiş kuşaklardaki bağlanma deneyimlerini fark etmesi ve bu döngüleri bilinçli olarak kırması, daha sağlıklı bağlanma stillerinin gelişmesini destekleyebilmektedirler (Krgar Barzi vd., 2021: 3-14).

Bu teorik yaklaşım, projektif yöntemlerle yapılan bağlanma araştırmalarında da sıkça başvurulan bir çerçevedir. Özellikle çizim gibi simgesel anlatım yolları, aile sistemindeki tekrarlayan temaların ve duygusal izlerin ortaya konulmasında etkili olabilir. Bu yönüyle Nesillerarası Sistem Kuramı, tezinizin başlığı olan “Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımının Resim Çizme Yöntemi İle İncelenmesi” bağlamında oldukça açıklayıcı ve temel bir kuram niteliğindedir (Hahlweg ve Baucom, 2023: 819-824).

1.6.2. Psikodinamik Yaklaşımlar

Psikodinamik yaklaşımlar, bireyin içsel dünyasını, erken çocukluk deneyimlerinin ve bilinçdışı süreçlerin kişilik ve ilişkiler üzerindeki etkisini anlamayı amaçlayan kuramsal bir perspektiftir (Hong vd., 2025: 121-130). Bu yaklaşımlar, özellikle erken dönemdeki ebeveyn-çocuk ilişkilerinin bireyin bağlanma örüntülerini nasıl şekillendirdiğini vurgular. Psikanalitik kuramın kurucusu Sigmund Freud, çocukluk döneminde yaşanan duygusal deneyimlerin bireyin yaşamı boyunca tekrar eden ilişki kalıplarına temel oluşturduğunu ileri sürmüştür (Kahr, 2022: 123-151).

Freud’un ardından gelen nesne ilişkileri kuramcıları — özellikle Melanie Klein, Donald Winnicott ve John Bowlby — bireyin erken dönemde bakım verenle kurduğu ilişkinin, içsel nesne temsilleri yoluyla kişiliğin gelişiminde belirleyici olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu temsil sistemleri, bireyin başkalarıyla kurduğu bağlarda bilinçdışı beklenti, korku ve savunma mekanizmalarının temelini oluşturur. Özellikle Winnicott’un “yeterince iyi anne” kavramı, bağlanma figürünün tutarlılığının, çocuğun benlik algısının gelişimi üzerindeki etkisini açıklamaktadır (Fonagy vd., 2022: 3-35).

Psikodinamik kuramlar, bağlanmanın yalnızca bireyler arası gözlemlenebilir davranışlarla sınırlı olmadığını; geçmişten gelen duygusal mirasın ve çözülmemiş çatışmaların kuşaklar boyunca aktarıldığını vurgular. Bu aktarım süreçleri çoğunlukla bilinçdışı düzeyde işlemektedir. Örneğin, anne ya da babanın kendi ebeveynleriyle yaşadığı çözülmemiş bağlanma sorunları, kendi çocuklarıyla kurdukları ilişkiye müdahale edebilir ve bu durum, yeni kuşakta da benzer bağlanma sorunlarının gelişmesine yol açabilmektedir (Álvarez vd., 2022: 101-181). Bu bağlamda psikodinamik yaklaşımlar, bireysel psikopatolojilerin ve ilişkisel zorlukların yalnızca mevcut bağlamda değil, aynı zamanda çok nesilli bir aile sisteminde ele alınmasını

gerekli kılar. Bu yaklaşım, tezinizin konusu olan bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı olgusunu anlamlandırmak için önemli bir kuramsal zemin sunmaktadır (Schwarzer vd., 2021: 31-45).

1.6.3. Aile Sistemleri Yaklaşımı

Aile Sistemleri Yaklaşımı, bireyin yalnızca bireysel psikolojik süreçlerle değil, içinde bulunduğu aile sistemiyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşıma göre aile, bireylerin birbirleriyle sürekli etkileşim halinde oldukları dinamik bir sistemdir ve bu sistemde meydana gelen değişiklikler, tüm üyeleri etkiler. Özellikle Murray Bowen tarafından geliştirilen Aile Sistemleri Kuramı, bağlanma örüntülerinin kuşaklar arasında nasıl aktarıldığını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır (Byng-Hall, 2006).

Bowen'ın kuramı, aile sisteminde geçmiş nesillerden gelen duygusal işleyiş biçimlerinin, çözülmemiş çatışmaların ve bağlanma biçimlerinin yeni nesillere aktarıldığını savunur. “Kuşaklararası aktarım süreci (multigenerational transmission process)” olarak adlandırılan bu mekanizma, özellikle ebeveynlerin kendi ailelerinden getirdikleri duygu düzenleme stratejilerinin, ilişkisel tutumlarının ve bağlanma yaklaşımlarının farkında olmadan çocuklarına geçirilmesiyle işlemektedir (Brown ve Errington, 2024: 135-155). Bu süreçte duygusal yoğunluklar, aile üyeleri arasında “duygusal birleşme” veya “ayrışma” düzeylerine göre şekillenir ve bireylerin bağımsız benlik gelişimi ile ilişkisel güveni etkilemektedir (Mahmudah vd., 2024: 498-504).

Aile Sistemleri Yaklaşımı'na göre bağlanma stilleri, yalnızca bireysel bağlanma figürleriyle (anne-baba) değil, ailenin genel işleyiş kalıpları, iletişim biçimi, sınır koyma yetisi ve sorun çözme tarzı gibi daha geniş sistemsel özelliklerle birlikte değerlendirilmelidir. Örneğin, aşırı kaygılı ya da mesafeli bir aile ortamında yetişen bireylerin, duygusal yakınlık kurmakta ya da bireyselleşmekte zorluk çekmeleri, kuşaklar boyunca tekrar eden bir bağlanma örüntüsünü gösterebilir. Bu döngü, ancak ailedeki bireylerin işlevsel farklılaşmaları ile kırılabilmektedir (White, 2024: 235-243). Bu yaklaşım, tezinizde incelenen bağlanma türlerinin ve bireyler arası ilişki örüntülerinin yalnızca bireysel psikolojik etkenlerle değil, sistemsel ve tarihsel bir çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Aile sistemi içinde yaşanan bağlanma deneyimleri, bireyin hem kendi ilişkilerinde hem de ebeveynlik

tutumlarında tekrar edebilir; dolayısıyla bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı aile sistemi bütünlüğü içinde ele alınması gerektiği bildirilmektedir (Calatrava vd., 2022: 90-101).

1.7. Bağlanmanın Kuşaklar Arası Aktarımı

Bağlanma kuramı, bireyin bakım verenle kurduğu duygusal ilişkinin, yaşam boyu sürecek olan kişilerarası ilişkilerin temelini oluşturduğunu savunmaktadır. Bu kurama göre erken dönem ilişkiler, bireyin güven, yakınlık ve aidiyet gibi duyguları nasıl deneyimleyeceğini şekillendirmektedir (Schimmenti, 2022: 161-176). Özellikle çocuklukta kurulan güvenli veya güvensiz bağlanma biçimleri, sadece bireysel gelişimi değil, aynı zamanda bu ilişkisel örüntülerin kuşaklar arasında nasıl aktarıldığını da etkilemektedir. Ebeveynin kendi bağlanma deneyimleri, farkında olmaksızın çocukla olan etkileşimlerine yansır; böylece bağlanma örüntüleri nesiller boyunca süreklilik göstermektedir (Friedman, 2021).

Kuşaklar arası aktarım kavramı, bireylerin psikolojik ve davranışsal örüntüleri önceki kuşaklardan öğrenip sonraki kuşaklara aktardığını ifade edilmektedir. Özellikle bağlanma örüntülerinin aktarımı, sadece sözel yollarla değil, duygu düzenleme biçimleri, ilişki kurma tarzları ve çatışma çözme yöntemleri aracılığıyla da gerçekleşmektedir (Çepukienė ve Neophytou, 2024: 3385-3408). Bu aktarım sürecinde ebeveynin kendi çocukluk deneyimlerini fark etmesi ve bunları nasıl işlediği büyük önem taşır. Eğer bir ebeveyn, kendi bağlanma travmalarını çözümleyememişse, bu durum çocuğun bağlanma güvenliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (McKnight, 2024: 126-139).

Bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını anlamada projektif değerlendirme yöntemleri önemli bir pencere sunmaktadır. Özellikle resim çizme gibi projektif teknikler, bireyin bilinçdışı bağlanma temalarını, aile içi ilişkileri ve duygusal bağlanma tarzlarını dışavurmasına olanak tanımaktadır (Lattanzi, 2023: 1-22). Çocuğun çizdiği bir aile resmi, hangi figürleri ön plana çıkardığı, kendini ailenin neresinde konumlandığı gibi ipuçları aracılığıyla bağlanma dinamiklerine dair derinlemesine bilgiler verilmektedir. Projektif çizimlerdeki semboller, çizim düzeni ve duygusal ifadeler, hem çocuğun içsel dünyasını hem de ebeveynleriyle olan ilişkilerinin niteliğini yansıtmaktadır (Marshall vd., 2022: 95-115).

Günümüzde yapılan çalışmalar, çizim temelli projektif yaklaşımların bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını değerlendirmede etkili bir araç olduğunu göstermektedir (Friedman, 2021). Özellikle bağlanma tarzlarının sadece gözlemsel ya da anket yoluyla değil, daha derin psikodinamik yöntemlerle de ele alınması gerektiği yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Bu noktada resim çizme yöntemi, sadece sözel olmayan anlatımlara dayalı olması açısından değil, aynı zamanda bireyin içsel dünyasına ulaşmada sağladığı proje edici güç ile de dikkate değerdir (McKnight, 2024: 126-139).

Bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı, karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreçte bireyin geçmiş deneyimlerinin, duygu düzenleme biçimlerinin ve aile içi etkileşim örüntülerinin önemli rolleri vardır. Projektif değerlendirme tekniklerinden biri olan resim çizme yöntemi, bu aktarımın izlerini takip edebilmek ve bireyin bağlanma stiline dair daha derinlemesine anlayış geliştirebilmek açısından etkili ve bütüncül bir yaklaşımdır (Čepukienė ve Neophytou, 2024: 3385-3408).

1.7.1. Ebeveynlik Davranışları ve Bağlanma

Ebeveynlik davranışları, bireyin bağlanma stiline oluşturmada belirleyici bir rol oynar. Özellikle bakım veren kişinin duyarlılığı, tutarlılığı ve çocuğun ihtiyaçlarına zamanında yanıt verebilme kapasitesi, çocuğun çevresiyle güven temelli bir ilişki geliştirmesini desteklemektedir (Kohlhoff vd., 2022: 737-753). Bu bağlamda, Bowlby (1988), çocuğun birincil bakım vereni ile kurduğu erken ilişkilerin, ileriki yaşamında sosyal ve duygusal ilişkiler üzerinde kalıcı etkiler yarattığını vurgulamıştır. Ebeveynin çocuğun sinyallerine duyarlı ve düzenli şekilde karşılık vermesi, güvenli bağlanma stiline temelini oluşturmaktadır (Robledo vd., 2022: 103-176).

Ebeveynlerin kendi bağlanma deneyimleri ise, çocuklarına sundukları bakımın niteliğini belirleyen önemli bir etmendir. Araştırmalar, ebeveynin kendi ebeveyniyle kurduğu bağlanma stiline, çocuklarına aktardıkları ebeveynlik tarzı üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir (Granqvist, 2021: 90-113). Bu durum, bağlanma stillerinin sadece bireysel gelişimle değil, aynı zamanda kuşaklar arası aktarım süreçleriyle de şekillendiğini göstermektedir. Özellikle güvensiz bağlanma stillerine sahip ebeveynlerin, çocuklarında da benzer bağlanma kalıplarını tekrar etme olasılıkları daha yüksektir (Hoffman, 2024: 25-66).

Bağlanmanın kuşaklar arası aktarımının incelendiği projektif yöntemler, ebeveynlik davranışlarının bilinçdışı temellerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Özellikle resim çizme gibi projektif teknikler, çocukların aile ilişkilerine dair algılarını ve içsel bağlanma temsillerini dışavurabildikleri etkili araçlardır (Robledo vd., 2022: 103-176). Bu tür yöntemler, ebeveyn-çocuk ilişkisinde tekrarlayan temaları, duygusal bağları ve potansiyel kopuklukları analiz etme açısından nitel veriler sağlamaktadır. Dolayısıyla, ebeveynlik davranışlarının bağlanma üzerindeki etkileri hem davranışsal hem de temsili düzeyde değerlendirilerek kuşaklar arası aktarım süreçleri daha bütüncül bir biçimde anlaşılabilir (Granqvist, 2021: 90-113).

1.7.2. Aile Dinamikleri ve Bağlanma Aktarımı

Aile, bireyin gelişiminde temel sosyal bağların şekillendiği ve bağlanma örüntülerinin ilk kez yapılandığı birincil sistemdir. Aile dinamikleri; ebeveynler arası etkileşimler, ebeveyn-çocuk ilişkileri, bakım verme tarzları ve duygusal iklim gibi çok katmanlı unsurları içerir. Bu dinamikler, çocuğun güvenlik duygusunu, duygusal düzenleme becerilerini ve kişilerarası ilişki kurma kapasitesini doğrudan etkiler. Bowlby'nin (1988) bağlanma kuramı, bireyin erken dönem bakım deneyimlerinin zihinsel temsiller (içsel çalışma modelleri) aracılığıyla gelecekteki ilişkilerini şekillendirdiğini öne sürerken; bu temsillerin kuşaklar boyunca aktarılabilirliğini de vurgulamaktadır (Ali vd., 2021: 25-38).

Bağlanma stillerinin kuşaklar arası aktarımı, ebeveynlerin kendi bağlanma deneyimlerini nasıl işlediği ve çocuklarına nasıl yansıttığıyla yakından ilişkilidir. Araştırmalar, ebeveynin bağlanma stiline çocukların bağlanma örüntüleri üzerinde belirleyici olduğunu göstermiştir (Groh vd., 2025: 25-40). Örneğin, kaygılı ya da kaçınan bağlanma stillerine sahip ebeveynlerin, duygusal olarak tutarsız ya da yetersiz bakım verme eğiliminde oldukları; bu durumun da çocukta benzer bağlanma eğilimlerine zemin hazırladığı görülmektedir. Bu süreç, hem davranışsal yollarla hem de duygusal aktarım yoluyla işlemektedir (Oppenheim ve Koren-Karie, 2021).

Aile içinde aktarım yalnızca ebeveyn-çocuk etkileşimiyle sınırlı değildir; büyükanne-büyükbaba gibi diğer önemli bakım veren figürlerin, geçmiş travmatik deneyimlerin ve kültürel normların da bağlanma aktarımında önemli rolleri vardır. Özellikle aile içi iletişim biçimleri, duyguların ifade edilme düzeyi ve stresle başa

çıkma stratejileri, çocukların ilişkisel deneyimlerini şekillendirir (Manav vd., 2021: 57-64). Bu bağlamda, resim çizme gibi projektif yöntemlerle yapılan analizler; çocuğun aile içi ilişkileri nasıl içselleştirdiğini ve bağlanma temalarını nasıl yansıttığını anlamada önemli veriler sunmaktadır (Groh vd., 2025: 25-40).

1.8. Kuşaklar Arası Aktarımın Psikolojik Sonuçları

Kuşaklar arası aktarım, bireyin psikolojik yapısında önceki nesillerden bilinçdışı yollarla devraldığı duygusal temsillerin, ilişki kalıplarının ve travmatik deneyimlerin izini taşımasıdır. Bu tür derin ve çoğu zaman farkındalık düzeyinin ötesinde işleyen süreçlerin araştırılmasında, klasik psikometrik testlerin ötesine geçerek bireyin iç dünyasını yansıtan araçlara ihtiyaç duyulmaktadır (Özen ve Karcı, 2024: 255-282). Bu noktada, projektif teknikler; bireyin bilinçdışı çatışmalarını, savunma mekanizmalarını, içsel temsillerini ve bağlanma örüntülerini açığa çıkarmada güçlü bir yöntem olarak öne çıkmaktadır (Sarigedik vd., 2022: 111-128).

Projektif testler, bireyin yapılandırılmamış veya belirsiz uyaranlara verdiği tepkiler üzerinden içsel dünyasına dair çıkarımlar yapılmasına imkân tanır. Bu tür yöntemlerin temelinde, bireyin içsel dinamiklerini dışa yansıttığı varsayımı yatar. Özellikle çocuklarla yapılan çalışmalarda kullanılan resim çizme teknikleri, çocuğun sözel olarak ifade edemediği duygu, düşünce ve ilişkisel temsilleri sembolik düzeyde ortaya koymaktadır (Lugo-Candelas vd., 2021: 1065-1066). Aile Çiz Testi, Kinetik Aile Çizimi (KFD) gibi resim temelli projektif araçlar, çocuğun ailesine, ebeveynlerine ve kendisine dair algılarını anlamada klinik gözlem için değerli bilgiler sunmaktadır (Doğru vd., 2006: 223-235).

Kuşaklar arası aktarımı resim çizme yöntemiyle incelemek, sadece çocuğun bireysel içeriğine değil, aynı zamanda ebeveynin geçmiş deneyimlerinin çocuğun psiko-duygusal temsilinde nasıl yeniden ortaya çıktığını değerlendirmeye olanak tanır. Örneğin, çocuğun aile çiziminde belirli figürlerin dışlanması, boyutsal farklılıklar, fiziksel uzaklıklar veya duygusal temsillerdeki kararsızlıklar; bağlanma güvensizlikleri, ebeveynlikte duygusal kopukluklar veya aktarılmış travmaların göstergesi olmaktadır (Özen ve Karcı, 2024: 255-282). Ayrıca bu yöntem, ebeveynin çocukla kurduğu ilişkinin kendi ebeveynleriyle yaşadığı deneyimlerden ne ölçüde

etkilendiğini anlamak açısından da klinik bağlamda önemli bir araç haline gelmektedir (Sarigedik vd., 2022: 111-128).

Resim çizme temelli projektif araçlar, hem nitel hem de klinik değerlendirme açısından kuşaklar arası aktarımı anlamada bütüncül bir yaklaşım sunar. Bu yöntemler, çocuğun davranışsal belirtilerinin ötesine geçerek, aile sistemindeki yapısal bozulmaları, duygusal bağ kopukluklarını ve aktarılmış çatışmaları gözlemleme fırsatı vermektedir (Demir, 2025: 126-136). Ayrıca çocukların içsel dünyalarını kelimelere dökmekte zorlandıkları durumlarda, çizim yoluyla kendilerini ifade etmeleri, değerlendirme sürecini hem doğal hem de güvenli bir hale getirmektedir. Bu bağlamda projektif yöntemler, sadece tanı ve değerlendirme değil, aynı zamanda psikoeğitim ve müdahale sürecinde de kullanılabilir değerli bir araçtır (Gündüz ve Erden, 2019: 14-21).

İKİNCİ BÖLÜM

PROJEKTİF TEKNİKLER VE RESİM ÇİZME YÖNTEMİ

2.1. Projektif Teknikler Kavramı

Projektif teknikler, bireyin içsel dünyasını anlamaya yönelik olarak yapılandırılmamış ya da belirsiz uyaranlara verdiği yanıtlar aracılığıyla bilinçdışı süreçleri ortaya çıkarmayı amaçlayan psikolojik değerlendirme yöntemleridir. Psikodinamik kuramın etkisiyle gelişen bu tekniklerin temel varsayımı, bireyin dış dünyadaki belirsiz ya da yapılandırılmamış bir uyarana karşı verdiği tepkinin, onun içsel çatışmalarını, arzularını, savunmalarını ve kişilik yapısını yansıttığı yönünde olduğu bildirilmektedir (Ragelienė, 2021: 105-276).

Projektif tekniklerin ortaya çıkışı, Sigmund Freud'un psikanalitik kuramında bilinçdışı süreçlerin bireyin davranışlarında belirleyici olduğu fikrine dayanmaktadır. Freud'un serbest çağrışım, rüya analizi ve transferans kavramları; bireyin doğrudan ifade edemediği içsel içerikleri sembolik yollardan dışa vurduğunu öne sürmektedir (Claudia, 2024: 123-148). Bu anlayış, bireyin yapılandırılmamış uyaranlar karşısında verdiği tepkilerin yorumlanmasının, ruhsal yapıya dair derinlemesine bilgi sağlayabileceği fikrini beslemiştir (Antunes vd., 2024: 1277-1314).

Projektif yöntemler çeşitli sınıflamalara ayrılabilir: sözel projektifler (örneğin, cümle tamamlama testleri), görsel projektifler (örneğin, Rorschach Mürekkep Leke Testi, TAT), oyun temelli projektifler (örneğin, kum tepsisi terapisi) ve çizim temelli projektifler (örneğin, Aile Çiz Testi, İnsan Çiz Testi) gibi. Bu teknikler bireyin serbest çağrışımlarına, sembolik temsillerine ve duygusal yansıtımına olanak tanıyarak, daha doğrudan yöntemlerle ulaşılması güç olan içeriğe ulaşmayı sağlamaktadır (Handler ve Thomas, 2014).

Çocuklarla yapılan psikolojik değerlendirmelerde projektif tekniklerin önemi daha da belirginleşmektedir. Çünkü çocuklar çoğu zaman duygularını soyut düzeyde ifade edebilecek bilişsel olgunluğa ulaşmamış olabilirler. Bu durumda çizim, oyun ve hikâye anlatımı gibi yapılandırılmamış etkinlikler, çocuğun içsel deneyimlerini yansıtması açısından oldukça değerlidir. Kinetik Aile Çizimi (KFD), çocukların aile ilişkilerine dair algılarını, rol dağılımlarını ve bağlanma örüntülerini görselleştirmeleri açısından sıkça başvurulan bir tekniktir (Barker, 2024).

Projektif teknikler, yalnızca tanı koymak için değil; bireyin duygusal çatışmalarını, bağlanma tarzlarını, benlik algısını, savunma mekanizmalarını ve kişilerarası ilişkilerini değerlendirmek açısından da kullanılır. Bu nedenle özellikle bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı gibi kompleks ve çok katmanlı süreçlerin araştırılmasında değerli bir metodolojik araçtır. Projektif tekniklerin bu bağlamda sağladığı en büyük avantaj, bireyin kendini sansürlemeksizin, bilinçli kontrolün ötesinde ifade etmesine olanak tanımasıdır (Antunes vd., 2024: 1277-1314). Projektif teknikler; bireyin iç dünyasının yansımalarını anlamada, sözlü ifadenin yetersiz kaldığı durumlarda değerlendirmeyi derinleştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda içgörü elde etmede oldukça etkili ve hassas araçlardır. Özellikle bağlanma kuramı ve kuşaklar arası aktarım gibi dinamik süreçlerde projektif tekniklerin kullanımı, değerlendirmeye klinik zenginlik kazandırmaktadır (Ragelienė, 2021: 105-276).

2.2 Projektif Tekniklerin Psikolojide Kullanım Alanları

Projektif teknikler, bireylerin içsel yaşantılarını, bilinçdışı dinamiklerini ve kişilik yapılarını anlamaya yönelik olarak kullanılan psikolojik değerlendirme araçlarıdır. Özellikle yapılandırılmamış ya da belirsiz uyaranlara bireylerin verdiği tepkiler, onların bastırılmış duygularını, çatışmalarını ve savunma mekanizmalarını açığa çıkarma potansiyeline sahiptir (Matiash ve Lunov, 2023). Bu yönüyle projektif testler, sadece tanı koyma sürecinde değil, aynı zamanda terapi planlamasında, gelişimsel değerlendirmelerde ve bilimsel araştırmalarda da etkin bir biçimde kullanılmaktadır (Brockington vd., 2021: 158-195).

Klinik Psikolojide Kullanımı

Projektif testler, klinik değerlendirme sürecinin önemli bir parçası olarak kullanılmaktadır. Özellikle psikanalitik ya da psikodinamik yaklaşımı benimseyen terapistler, bireyin duygusal çatışmalarını, benlik yapısını, savunmalarını ve kişilerarası ilişkilerdeki örüntülerini anlamada projektif yöntemlerden faydalanmaktadır (Hamid vd., 2022: 1-16). Sıklıkla kullanılan projektif testlerden bazıları şunlardır:

Rorschach Mürekkep Leke Testi: Bireyin algısal ve bilişsel organizasyonunu, duygu durumunu ve kişilik bütünlüğünü değerlendirir.

Thematic Apperception Test (TAT): Katılımcının resimlere dayalı olarak kurduğu öyküler aracılığıyla temel güdüler, çatışmalar ve ilişkiler analiz edilir.

Cümle Tamamlama Testi, Çocuklar için CAT (Children's Apperception Test) ve Aile Çiz Testi gibi görsel ve sözel projektifler de klinik ortamda yaygın olarak kullanılmaktadır (Brockington vd., 2021: 158-195).

Çocuk ve Ergen Psikolojisinde Kullanımı

Çocuklar genellikle soyut düşünme becerileri gelişmemiş olduğu için duygularını ve düşüncelerini doğrudan ifade etmekte zorlanabilirler. Bu nedenle çizim, hikâye anlatımı, oyun ve metafor temelli değerlendirme teknikleri, çocuk ve ergenlerle çalışırken oldukça faydalı olmaktadır (Ganassali ve Matysiewicz, 2021: 437-463).

Kinetik Aile Çizimi (KFD), çocuğun aile içi ilişkilerle ilgili algılarını görsel olarak ifade etmesini sağlamaktadır.

İnsan Çiz Testi, çocuğun benlik algısını ve beden imgesini değerlendirmede yardımcı olur.

Kum oyunu terapisi gibi yapılandırılmamış oyun temelli yöntemler de projektif özellik taşır ve çocuğun duygusal içeriğini dışa vurmasını kolaylaştırmaktadır (Gordon vd., 2018: 1-6).

Psikiyatride Tanı ve Değerlendirme Amaçlı Kullanımı

Projektif teknikler, nevrotik, borderline ve psikotik düzeydeki yapıların ayırımında klinik gözlemi derinleştirmek amacıyla kullanılabilir. Özellikle kişilik bozukluklarının değerlendirilmesinde, bireyin içsel nesne temsilleri, algısal çarpıtmaları ve savunmaları projektif testler aracılığıyla analiz edilmektedir (Jenkins, 2017: 238-253). Psikoz olgularında düşünce süreci bozuklukları, içgörü eksikliği, gerçeklikten kopmalar; Rorschach ve TAT gibi testlerde açıkça gözlemlenebilir. Bu değerlendirmeler, tedavi sürecini yönlendirmede terapistin derinlemesine bilgi sağlamaktadır (Calderon ve Kupferberg, 2022: 387-397).

Psikoterapi Süreçlerinde Kullanımı

Projektif teknikler, yalnızca tanı koyma değil; terapötik süreçte içgörü geliştirme, dirençleri aşma ve duygu ifadesini kolaylaştırma amacıyla da kullanılmaktadır. Özellikle yapılandırılmamış uyaranlar, danışanın bilinçdışı

materyalleri fark etmesine ve sözlü olarak ifade etmesine yardımcı olabilir. Bu süreçte ortaya çıkan semboller, imgeler ve anlatılar, terapötik yorumlamanın temelini oluşturur (Woodside vd., 2013: 15-45).

Gelişimsel ve Eğitimsel Psikolojide Kullanımı

Projektif teknikler, bireylerin gelişimsel aşamalarına uygun olarak düzenlenebilir. Eğitim ortamlarında çocukların sosyal-duygusal gelişim düzeyleri, okul fobileri, içe kapanıklık, dikkat problemleri gibi konuların değerlendirilmesinde çizim testleri ve hikâye tamamlama yöntemleri sıklıkla tercih edilmektedir. Özellikle okul psikologları tarafından kullanılan bu yöntemler, çocukların okul ortamına uyum sorunlarını anlamada etkili olmaktadır (Alacam ve Durmuş, 2023: 313-320).

Adli Psikolojide Kullanımı

Adli değerlendirmelerde bireyin dürtü kontrolü, saldırganlık eğilimleri, gerçeklik algısı, empati kapasitesi gibi birçok psikodinamik değişken projektif yöntemlerle analiz edilebilir. Suça eğilimli bireylerde ya da çocuk istismarı vakalarında, anlatı temelli testler (örneğin, TAT, CAT) ile çocuğun yaşadığı travmaların ipuçları elde edilebilir. Bu bağlamda projektif teknikler, adli raporlamalara katkı sağlayan tamamlayıcı araçlar olarak kullanılmaktadır (Kırıcı ve Baştuğ, 2021: 126-145).

Psikolojik Araştırmalarda Kullanımı

Projektif teknikler, özellikle bireylerin açıkça ifade etmekte zorlandığı ya da sosyal olarak kabul görmeyen düşünce, tutum ve duygularını araştırmalarda ortaya çıkarmak amacıyla kullanılır. Örneğin; bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı, aile dinamikleri, travmatik yaşantılar gibi karmaşık ve derinlikli konuların araştırılmasında projektif teknikler, nitel veri üretimi açısından önemli katkılar sağlamaktadır (Kaya, 2022: 517-531).

2.3. Resim Çizme Yöntemi

Resim çizme yöntemi, bireyin bilinçdışı düşünce, duygu ve çatışmalarını yansıtmasına olanak tanıyan güçlü bir projektif değerlendirme aracıdır. Sözlü anlatımın sınırlı olduğu durumlarda, bireylerin içsel dünyalarını ifade etmeleri için alternatif bir yol sunan bu yöntem; çocuklar, ergenler ve hatta yetişkinlerle yürütülen

psikolojik değerlendirmelerde önemli bir yere sahip olduğu bildirilmektedir (Oybarchin, 2023: 101-105). Özellikle bağlanma kuramı çerçevesinde ele alındığında, bireyin aile üyeleriyle ilişkilerine dair içsel temsillerini ortaya koyma açısından resim çizme tekniklerinin derinlemesine veri sağladığı görölmektedir. Bağlanma, yalnızca bireysel bir deneyim değil; aynı zamanda kuşaklar boyunca aktarılan ve aile sistemleri içerisinde şekillenen bir olgudur. Bu bağlamda, bireylerin çizimleri, yalnızca anlık duygularını değil, aynı zamanda geçmiş kuşaklardan gelen duygusal mirasları da yansıtabilir (Tao vd., 2022: 925-958).

Resim çizme yönteminde özellikle “Bir Aile Çiz” (Draw-A-Family) tekniği, bireyin kendisini ve aile üyelerini nasıl algıladığını, aile içindeki konumunu ve bu konuma yüklediği anlamı ortaya koyma açısından oldukça etkilidir. Bu teknikte bireyin çizdiği figürlerin sıralanışı, boyutları, ifadeleri ve birbirleriyle olan fiziksel mesafeleri, psikolojik yakınlık ya da uzaklık gibi bağlanma temalarını sembolize edebilmektedir (Ehsani vd., 2024: 53-66). Örneğin, çocuğun aile resmi içinde kendini merkezden uzak bir noktaya yerleştirmesi, duygusal dışlanma hissine ya da güvenli bağlanmanın eksikliğine işaret edebilir. Ayrıca çizilen figürlerin eksikliği, belirsizliği ya da aşırı idealize edilmiş halleri de bireyin iç dünyasındaki karmaşık ilişkisel örüntüleri gözler önüne serebilmektedir. Bu nedenle, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını anlamaya yönelik yapılan çalışmalarda, çizimlerin sembolik diline dikkatle yaklaşmak büyük önem taşımaktadır (Gennari ve Tamanza, 2022: 884-886).

Bağlanma teorisyenlerinden Bowlby’nin de belirttiği gibi, erken dönem bakım verenlerle kurulan ilişkiler, bireyin duygusal düzenleme kapasitesini, güven geliştirme sürecini ve ileriki ilişkilerine dair temel şablonlarını şekillendirmektedir. Bu şablonlar yalnızca bireysel psikoloji düzeyinde değil, aynı zamanda kuşaklar arası bir süreklilik göstererek aktarılmaktadır. Resim çizme yöntemi, bu aktarımın izlerini somut hale getirmeye olanak tanımaktadır (Tao vd., 2022: 925-958). Çocukların ya da ergenlerin çizimlerinde yer alan figürlerin tekrarlayan özellikleri, onların ebeveynlerinden aldıkları ilişkisel modelleri nasıl içselleştirdiklerini ve bu modellerin sonraki kuşaklara nasıl geçebileceğini anlamamıza yardımcı olur. Bu açıdan bakıldığında, resim çizme yöntemi yalnızca tanı koymaya değil; aynı zamanda kuşaklar arası aktarımın izini sürmeye ve aile içindeki bağlanma desenlerini görselleştirmeye hizmet eden niteliksel ve anlam yüklü bir araştırma aracıdır (Gennari ve Tamanza, 2022: 884-886).

2.3.1. Resim çizme yönteminin tanımı ve özellikleri

Resim çizme yöntemi, bireyin iç dünyasında yaşadığı duygu, düşünce ve ilişkisel temsilleri yansıtmaya imkân tanıyan projektif değerlendirme tekniklerinden biridir. Bu yöntem, bireyin bilinçdışı düzeyde taşıdığı psikolojik içerikleri doğrudan ifade etmekte zorlandığı durumlarda, dolaylı ve sembolik yollarla bu içerikleri açığa çıkarmayı hedeflemektedir (Ainsworth ve Scheiter, 2021: 61-67). Özellikle sözel anlatımı sınırlı olan çocuklar ve ergenler için etkili bir araç olan resim çizme yöntemi, bireyin kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkilerini anlamaya yönelik ipuçları sunar. Psikodinamik temelli bu yaklaşımda, bireyden bir konuya ilişkin özgürce ya da yapılandırılmış bir yönergeyle resim çizmesi istenir ve ardından çizim, çeşitli nitelikler açısından analiz edilmektedir (Skybo vd., 2007: 15-28).

Resim çizme yönteminin en temel özelliklerinden biri, çok yönlü bir değerlendirme imkânı sunmasıdır. Çizimlerdeki figürlerin boyutu, konumu, detayları, ifadeleri ve birbirleriyle olan ilişkileri; bireyin duygusal bağlarını, kaygı düzeyini, aidiyet duygusunu ve öznel deneyimlerini yansıtmaktadır. Örneğin, bireyin kendisini aile içinde nerede konumlandığı ya da hangi figürleri çizip çizmediği, onun ilişkisel dünyasına dair anlamlı veriler sağlamaktadır (Oybarchin, 2023: 101-105). Bu yönüyle resim çizme yöntemi, yalnızca bir değerlendirme aracı değil; aynı zamanda bireyin yaşantılarını yapılandırma biçimini gözler önüne seren projektif bir aynadır. Bununla birlikte, bu yöntem, söz konusu çizimleri yalnızca betimleyici bir biçimde değil, kuramsal temellerle ilişkilendirerek yorumlamayı gerektirmektedir (Ainsworth ve Scheiter, 2021: 61-67).

Resim çizme yöntemi, bağlanma kuramı ile birlikte ele alındığında daha derinlikli anlamlar kazanmaktadır. Bowlby'nin bağlanma kuramına göre, bireyin erken yaşantılarında geliştirdiği içsel çalışma modelleri, sonraki ilişkilerinde temel belirleyici olmaktadır (Tao vd., 2022: 925-958). Bu modeller, çoğu zaman bilinç dışında yer alır ve resim çizme gibi projektif yollarla dolaylı biçimde açığa çıkar. Özellikle “Bir Aile Çiz” veya “Kendini ve Aileni Çiz” gibi yönergelerle yapılan çizimler, bireyin ailesiyle olan bağlanma ilişkilerini, güven duygusunu, dışlanmışlık ya da korunmuşluk algılarını sembolik olarak yansıtabilir. Bu bağlamda resim çizme yöntemi, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını değerlendirme açısından nitelikli ve bütüncül bir araç olarak kullanılmaktadır (Ehsani vd., 2024: 53-66).

2.3.2. Kullanılan Testler (Aile Çiz Testi, HTP vb.)

Aile çiz testi, HTP (House-Tree-Person Testi) ve benzeri projektif testler, bireyin iç dünyasını, duygusal çatışmalarını ve ilişkisel dinamiklerini yansıtan önemli değerlendirme araçlarıdır. Bu testler, özellikle çocuklar ve ergenlerle yapılan psikolojik değerlendirmelerde, sözel anlatımın sınırlı olduğu durumlarda bireyin düşünsel ve duygusal yapısına ilişkin zengin bilgiler sunmaktadır (Pace vd., 2022: 477-502). Projektif testlerin temel varsayımı, bireyin yapılandırılmamış ya da yarı yapılandırılmış uyaranlara verdiği tepkilerin, onun bilinçdışı süreçlerini ve kişilik yapısını yansıttığıdır. Bu bağlamda, çizim yoluyla elde edilen veriler, bireyin içsel dünyasını dışa vurmasına olanak tanımaktadır (Kallitsoglou vd., 2022: 1337-1348).

Aile Çiz Testi, bireyin aile içi ilişkilerine dair algılarını yansıtmak amacıyla geliştirilmiştir. Katılımcıdan ailesini bir arada çizmesi istenir ve bu çizim aracılığıyla aile üyeleriyle olan bağ, aidiyet, yakınlık ya da dışlanma gibi temalar analiz edilir. Özellikle bağlanma kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, çocuğun ya da gencin güvenli, kaygılı ya da kaçınan bağlanma örüntülerine dair ipuçları elde edilebilir. Aile üyelerinin yerleşimi, yüz ifadeleri, beden dili ve çocuğun kendini nereye yerleştirdiği gibi detaylar anlamlı veri olarak ele alınmaktadır (Pace vd., 2022: 477-502).

HTP testi (Ev-Ağaç-İnsan) ise bireyin benlik algısını, çevresel ilişkilerini ve ruhsal yapısını değerlendirmede kullanılan klasik bir projektif testtir. Ev figürü bireyin aile ve güvenlik kavramına yaklaşımını; ağaç, gelişimsel geçmişini ve köken bağlarını; insan figürü ise benlik yapısı ve sosyal ilişkilerini sembolize etmektedir (Rehder vd., 2021: 239-256). Bu test, özellikle bağlanma temelli araştırmalarda bireyin içsel temsillerini açığa çıkarmada sıkça kullanılmaktadır (Buck, 1948). Resimlerdeki detaylar, oranlar, çizim sırası ve silme/düzeltilme davranışları, yorumlamada önemli veriler sunar. Bu yönüyle HTP testi, bağlanma örüntülerinin kuşaklar arası aktarımını inceleyen projektif çalışmalar için de etkili bir araçtır (Gordon vd., 2018: 1-6).

2.3.3. Resim Çizme Yönteminin Güvenirlik ve Geçerliği

Resim çizme yöntemi, projektif testler arasında özgün bir yere sahip olmakla birlikte, psikometrik özellikleri açısından tartışmalı bir konumda yer almaktadır. Bu yöntemin temel avantajı, bireyin iç dünyasını yapılandırılmamış ve spontane bir şekilde dışa vurabilmesine olanak tanınmasıdır. Ancak bu serbestlik, standardizasyonun

sınırlı olması nedeniyle değerlendirme sürecinde öznel yorumlara açık bir zemin oluşturur. Bu durum, resim çizme testlerinin güvenilirlik ve geçerlik açısından titizlikle ele alınmasını gerektirmektedir (Handler vd., 2004: 387-404).

Güvenirlik, bir ölçüm aracının tutarlılığını ifade eder. Resim çizme yöntemlerinde, özellikle test-tekrar test ve puanlayıcılar arası güvenilirlik konularında farklılıklar gözlenebilir. Puanlayıcılar arası güvenilirlik, yorumlayıcının eğitim düzeyi, değerlendirme kriterlerinin netliği ve kullanılan sistematik analiz yöntemine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu nedenle, projektif resim testlerinin yorumlanmasında belirli kodlama sistemlerinin geliştirilmesi ve eğitilmiş uzmanlar tarafından değerlendirme yapılması önem arz etmektedir (Farokhi ve Hashemi, 2011: 219-2224).

Geçerlik ise testin ölçmek istediği kavramı ne ölçüde ölçtüğünü belirler. Resim çizme yönteminin geçerli olması, bireyin çizimleri ile onun psikolojik yapısı arasında anlamlı bir ilişkinin kurulabilmesine bağlıdır. Bu tür testlerin geçerliği, genellikle benzer psikolojik ölçme araçları ile karşılaştırmalı çalışmalar yoluyla araştırılmıştır (Hopperstad, 2010: 430-452). Örneğin, bağlanma temelli resim analizleri ile güvenli ya da güvensiz bağlanma örüntüleri arasında korelasyonlar tespit edilmiştir (Mifsud, 2014: 267-275).

Resim çizme yönteminin psikolojik değerlendirme süreçlerinde kullanılabilirliği, standardize edilmiş analiz sistemleri, uzman eğitimi ve yorumlama protokolleriyle desteklendiğinde daha yüksek güvenilirlik ve geçerlik düzeylerine ulaşabilmektedir. Bu nedenle, bu yöntemin özellikle bağlanma aktarımı gibi içsel süreçlerin araştırıldığı projektif çalışmalarda dikkatli ve sistemli bir şekilde kullanılması önemlidir (Podobnik vd., 2024: 189-203).

2.4. Bağlanmanın Projektif Tekniklerle İncelenmesi

Bağlanma kuramı, bireyin yaşamı boyunca kurduğu ilişkilerdeki güven, yakınlık ve duygusal bağ örüntülerini anlamada temel bir yapı sunmaktadır. Bu kuramın değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler, zaman içinde gelişerek daha derinlemesine içgörüler elde etmeyi amaçlamıştır (George vd., 2023: 35-89). Bu bağlamda, projektif teknikler özellikle çocuklarda ve sözel anlatımı sınırlı bireylerde bağlanma örüntülerinin araştırılmasında önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Projektif teknikler, bireyin bilinçdışı süreçlerini, duygusal çatışmalarını ve ilişki kalıplarını

dolaylı yollarla açığa çıkarma kapasitesine sahip olmaları nedeniyle bağlanmanın incelenmesinde nitelikli bir veri kaynağı sunmaktadır (George ve West, 2021: 423-444).

Bağlanmanın projektif tekniklerle değerlendirilmesinde en sık kullanılan araçlardan biri resim çizme yöntemleridir. Özellikle “Aile Çiz Testi”, “İnsan Çiz Testi (HTP)” ve “Bir Hikâye Tamamlama Testi (Story Stem Assessment Profile)” gibi yaklaşımlar, çocuğun aile içi bağlanma ilişkilerine dair temsillerini dışa vurmasına olanak tanımaktadır (Podobnik vd., 2024: 189-203). Bu testlerde çizimlerin içeriği, sembollerin kullanımı, figürlerin konumlandırılması, boşluklar, boyutlar ve duygusal ifadeler gibi çok sayıda öge üzerinden psikodinamik ya da sistemik yorumlamalar yapılmaktadır. Çocuğun çizdiği figürlerdeki duygusal mesafe, eksik figürler ya da tehdit unsurlarının varlığı gibi unsurlar, bağlanma türü hakkında ipuçları sunmaktadır (Mifsud, 2014: 267-275).

Projektif tekniklerin bağlanma örüntülerini ortaya koymadaki gücü, bireyin spontane anlatımlarına dayalı olması ve sosyal olarak arzu edilen yanıtların önüne geçebilmesidir. Özellikle erken dönem bağlanma deneyimlerinin bilinç düzeyine çıkarılamadığı durumlarda bu teknikler, bireyin içsel bağlanma modellerine dair örtük bilgileri analiz etme imkânı vermektedir (Gordon vd., 2018: 1-6). Bu yönüyle, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımının anlaşılmasında, çocuk ve ebeveyn temsilleri arasındaki benzerliklerin ya da çatışmaların görsel ve sembolik olarak izlenebilmesi açısından projektif teknikler önemli bir değerlendirme fırsatı sunmaktadır (Farokhi ve Hashemi, 2011: 219-2224).

2.5. Bağlanma ve Resim Çizme Bulguları

Bağlanma örüntülerini resim çizme teknikleriyle inceleyen araştırmalar, özellikle aile çizimlerinde çocukların bağlanma güvenliği düzeyine ilişkin görsel ipuçları bulmuştur. Shiakou (2012) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, istismara maruz kalan çocukların aile çizimlerinde güvensiz bağlanma göstergeleri anlamlı derecede daha fazla bulunmuştur; karşılaştırmada, istismara maruz kalmamış çocukların çizimleri ise belirgin biçimde güvenli bağlanma teması içermiştir. Ayrıca Pickreign Stronach vd., (2011) sistematik kodlama yöntemi ve Kallitsoglou vd., (2022) değerlendirme ölçekleri kullanılarak yapılan çalışmalarda, bağlanma stilleri ve

çizimlerdeki belirli temalar (örneğin figürler arası mesafe, eksik figür, yüz ifadesi) arasında tutarlı ilişkiler bulmuştur (Shiakou, 2012; Pickreign Stronach vd., 2011; Kallitsoglou vd., 2022).

Kültürler arası bağlamda yapılan araştırmalar da gösteriyor ki, aile çizimlerinin bağlanma temsilleri açısından evrensel örüntüler taşıdığı kadar, kültüre özgü ifade biçimleri de mevcuttur. Almanya'dan Kamerun'a (Cameroon) farklı sosyo-kültürel gruplarla yürütülen araştırmada, aile çizimlerinin güvenli/güvensiz bağlanma dağılımının benzer olduğu bulunmasına rağmen, çizimlerdeki tematik farklılıklar kültürel normlara göre değişebilmektedir. Bu da resim çizme yönteminin bağlanmanın kültürel kökenlerine dair ipuçları sağlama kapasitesini göstermektedir (Turgeon vd., 2023: 106-281).

Kuşaklar arası aktarım bağlamında ele alındığında, resim çizme yoluyla elde edilen veriler yalnızca çocuğun kendi bağlanma örüntülerini değil, ebeveynin bağlı olduğu ilişki şemalarını da yansıtabilir. Travma yaşamış annelerin çocuklarına yapılan aile çizimlerinde güvenli bağlanma sembollerinin zayıfladığı ve güvensizliğin daha fazla görünür hale geldiği belirlenmiştir (Pickreign Stronach vd., 2011: 137-145). Bu durum, kuşaklar arası aktarım boyutunu desteklemektedir. Ayrıca benimsenen bağlanma bağımsız testlerinde (PARS gibi) yetişkinlerin yanıtları ile kendi bağlanma deneyimleri arasında anlamlı korelasyonlar saptanmıştır; bu da proje tik tekniklerin bağlanmanın içsel temsillerini yansıtmaya gücünü ortaya koymaktadır (Shiakou, 2012: 203-218).

2.6. Kuşaklar Arası Aktarım ve Resim Çizme Bulguları

Kuşaklar arası aktarım, bireylerin aile içindeki duygusal ve davranışsal örüntülerini, bilinçdışı süreçler yoluyla sonraki nesillere taşıması olarak tanımlanabilir. Bu aktarım sürecinin görsel ve sembolik biçimde değerlendirilmesi için resim çizme yöntemleri etkili bir araçtır (Pickreign Stronach vd., 2011). Sinha, (2013), tarafından yapılan bir çalışmada, aile çizimleri kullanılarak ebeveynlerin kendi çocukluk deneyimlerinden getirdikleri bağlanma kalıplarının, çocuklarının çizimlerine yansıdığı gözlemlenmiştir. Araştırma, ebeveynlerin bağlanma modellerinin, çocuklarının duygusal ifadelerine ve aile içi ilişki temsillerine doğrudan etki ettiğini ortaya koymaktadır (Sinha, 2013: 221-242).

Resim çizme yönteminin kuşaklar arası aktarımı ortaya koymadaki gücü, özellikle travmatik deneyim yaşayan ailelerde belirginleşmektedir. Condon vd., (2022) yürüttükleri araştırmada, istismar geçmişi olan annelerin çocuklarının çizimlerinde, güvenli bağlanmaya ait temaların eksik olduğu; bunun aksine, kaçınan ve kaygılı bağlanma örüntülerinin daha sık görüldüğü bildirilmiştir (Condon vd., 2022: 378-388). Çocukların çizimlerinde sergilenen tehditkâr ve yalıtılmış figürler, anne-bebek ilişkisindeki olumsuz aktarımı somutlaştırmaktadır. Bu bulgular, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımının resim çizme yoluyla görünür kılınabileceğini desteklemektedir. (Turgeon vd., 2023: 106-281).

Kültürel farklılıklar, kuşaklar arası aktarımda önemli bir belirleyicidir ve resim çizme bulguları bu farklılıkları açığa çıkarma potansiyeline sahiptir. Tkaczyk vd., (2025) meta-analiz çalışması, bağlanma stillerinin kültürden kültüre değişiklik gösterdiğini, ancak bağlanmanın temel yapılarının evrensel olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, kültürel farklılıkların resimlerdeki sembolik anlatımlara yansıdığı ve kuşaklar arası aktarım biçimlerinin kültür tarafından şekillendiği ifade edilmektedir. Örneğin, kolektivist kültürlerde aile figürleri daha yakın ve bütünleşik çizilirken, bireyci kültürlerde bireysel farklılıklar ve bağımsızlık temaları daha fazla vurgulanmaktadır (Tkaczyk vd., 2025: 470-491).

Son olarak, Steele ve Steele, (2022) araştırması, ebeveynlerin “mentalizasyon” yani çocuklarının duygu ve düşüncelerini anlama kapasitesinin kuşaklar arası bağlanma aktarımında belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Resim çizme yöntemleri, ebeveynlerin mentalizasyon yeteneklerinin çocukların bağlanma temsillerine yansımalarını görsel olarak inceleme olanağı sağlamaktadır. Araştırmada, ebeveynlerin yüksek mentalizasyon kapasitesine sahip olduğu ailelerde çocukların çizimlerinde güvenli bağlanma temalarının baskın olduğunu, bunun tersi durumda ise güvensiz bağlanma izlerinin daha belirgin olduğunu göstermektedir (Steele ve Steele, 2022: 101-251).

2.7. Literatürdeki Boşluklar ve Çalışmanın Önemi

Bağlanmanın kuşaklar arası aktarımı ve bu sürecin resim çizme yöntemi gibi projektif tekniklerle incelenmesi, psikoloji literatüründe önemli bir yer tutmasına rağmen, bazı belirgin boşluklar ve sınırlamalar mevcuttur. Öncelikle, bağlanma

kuramı çerçevesinde kuşaklar arası aktarımın görsel ve sembolik temsillerine yönelik çalışmaların büyük çoğunluğu, belirli kültürel bağlamlar ve sosyoekonomik gruplarla sınırlı kalmıştır (Deneault vd., 2023: 322-351). Bu durum, farklı kültürlerin bağlanma örüntülerinin aktarımı üzerindeki etkilerini anlamada ciddi bir eksiklik yaratmaktadır. Türkiye gibi kültürel çeşitliliğin yüksek olduğu toplumlarda bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını resim çizme yöntemiyle detaylı inceleyen çalışmaların azlığı, bu alandaki bilgi birikimini kısıtlamaktadır (Mancinelli vd., 2021: 27-88).

İkinci olarak, projektif teknikler arasında yer alan resim çizme yönteminin güvenilirlik ve geçerliği konusunda metodolojik zorluklar bulunmaktadır. Yorumlama süreçlerinde kullanılan kodlama sistemlerinin standardizasyonunun eksikliği ve puanlayıcılar arası tutarlılığın düşük olabilmesi, bu yöntemin bilimsel alanda yaygın kullanımını sınırlandırmaktadır (Hoenicka vd., 2022: e278-285). Bu bağlamda, bağlanmanın kuşaklar arası aktarımının resim çizme yöntemiyle objektif ve sistematik olarak değerlendirilmesi için yeni analitik model ve protokollerin geliştirilmesi gerekmektedir (Sakman ve Sümer, 2024: 208-237). Ayrıca, literatürde kuşaklar arası bağlanma aktarımının özellikle ebeveyn-çocuk ilişkisinin dinamikleri bağlamında incelenmesine yönelik özgün ve uzunlamasına çalışmalar sınırlıdır. Bu eksiklik, bağlanmanın hem teorik yapısının derinlemesine kavranmasını hem de klinik uygulamalarda etkin müdahale stratejilerinin geliştirilmesini engellemektedir (Kumar ve Nayak, 2023: 147-165). Projektif tekniklerin, bireylerin bilinçdışı bağlanma temsillerini ortaya çıkarma potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, bu alandaki araştırmaların artırılması, hem psikolojik değerlendirme hem de müdahale açısından önemli katkılar sağlayacaktır (Steele ve Steele, 2022: 101-251).

Bağlanmanın kuşaklar arası aktarımını resim çizme yöntemiyle inceleyerek, literatürdeki bu boşlukları doldurmayı hedeflemektedir. Böylece, hem kuramsal anlayış derinleşecek hem de psikososyal müdahalelerde kullanılabilecek güvenilir bir değerlendirme aracı geliştirilmesine katkı sunulacaktır. Aile içi ilişki kalıplarının görsel temsiller yoluyla anlaşılması, bireylerin psikolojik iyilik halinin desteklenmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Sakman ve Sümer, 2024: 208-237).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu kısımda araştırmada kullanılan desen, çalışma evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin elde edilme süreci ve analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan fenomenolojik (olgubilim) desen temelinde yürütülmüştür. Nitel araştırmalar, bireylerin yaşam deneyimlerine, olaylara ve süreçlere yükledikleri anlamları derinlemesine incelemeyi; bu anlamları özgün bağlamlarında betimlemeyi hedefler (Kümbetoğlu, 2008). Fenomenolojik desen ise, belirli bir olgunun bireyler tarafından nasıl deneyimlendiğini anlamaya yönelik bir yaklaşımdır ve katılımcıların öznel algılarının tanımlanmasını, analiz edilmesini ve yorumlanmasını amaçlar (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu bağlamda çalışmanın temelini oluşturan olgu, üç kuşaktan bireylerin (anneanne, anne ve çocuk) Kuş Yuvası Çizim Testi aracılığıyla yansıttıkları bağlanma temsilleridir. Her bireyin çiziminden elde edilen nitel veriler, önceden belirlenmiş 12 değerlendirme kriteri doğrultusunda sistematik bir şekilde analiz edilmiştir. Elde edilen bu nitel veriler, frekans ve yüzde hesaplamalarıyla sayısallaştırılarak, kuşaklar arası bağlanma temsillerinin örüntüsel dağılımını değerlendirmek amacıyla nicel verilerle desteklenmiştir. Böylece araştırma, nitel ve nicel verileri bütünleştirerek çok boyutlu bir analiz perspektifi sunmuştur.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bu araştırmanın örnekleme, İstanbul il sınırları içerisinde yaşayan ve aynı aileye mensup üç kuşaktan bireylerden oluşmaktadır. Her aileden bir anneanne, bir anne ve bir çocuk olmak üzere toplam 50 aile araştırmaya dâhil edilmiş, böylece çalışma 150 katılımcı ile yürütülmüştür. Çocuk grubunu 7–10 yaş aralığında ilkokul düzeyinde eğitim gören 50 çocuk; anne grubunu bu çocukların biyolojik anneleri olan ve yaşları 29–45 arasında değişen 50 kadın; üçüncü kuşağı ise bu annelerin anneleri olan ve yaşları 52–68 arasında değişen 50 anneanne oluşturmuştur. Katılımcılar uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ve gönüllülük esasına göre çalışmaya dâhil

edilmişlerdir. Eğitim düzeyine bakıldığında, anneanne grubunun çoğunluğunun ilkokul ile lise düzeyinde; anne grubunun eğitim düzeyi ağırlıklı olarak lise ve lisans düzeyinde olup, sınırlı sayıda katılımcının yüksek lisans eğitimi tamamladığı görülmüştür. Katılımcıların okuryazarlık ve çizim görevini yerine getirebilme yeterlilikleri dikkate alınmış; üç kuşaktan bireylere ulaşılabilen aileler tercih edilerek kuşaklar arası bağlanma temsillerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine uygun bir yapı oluşturulmuştur.

3.3. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Bağımsız Değişkenler:

Ebeveynlerin bağlanma örüntüleri (güvenli, güvensiz)

Ebeveynlerin bağlanma stiline ilişkin faktörler (duygusal duyarlılık, etkileşim biçimi vb.)

Bağımlı Değişkenler:

Çocukların bağlanma temsilleri (resim çizme yöntemi ile ölçülen)

Çocukların projektif çizimlerindeki aile içi ilişki ve duygusal bağ göstergeleri.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplamak amacıyla Demografik Bilgi Formu ve Kuş Yuvası Çizim Testi kullanılmıştır.

3.4.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu formda, katılımcıların yaş, eğitim durumu, yaşadıkları yer ve aile yapısı gibi temel sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Bu form aracılığıyla, örnekleme daha ayrıntılı tanımlamak ve verilerin yorumlanmasını desteklemek amacıyla katılımcı profili hakkında bilgi edinilmiştir.

3.4.2. Kuş Yuvası Çizim Testi (Bird's Nest Drawing)

Kuş Yuvası Çizim Testi, Kaiser (1996) tarafından bireylerin güvenli bağlanma temsillerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş projektif nitelikli bir değerlendirme

aracıdır. Bu test, doğrudan aileyi resmetmeyi içeren Kinetik Aile Çizimi gibi tekniklerin bazı bireylerde kaygı uyandırabileceği düşüncesiyle, daha dolaylı ve tehdit edici olmayan bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Bu doğrultuda Kaiser, bireylerin içsel bağlanma temsillerini sembolik olarak yansıtabilmelerine olanak tanıyan “bir kuş yuvası çiz” yönergesiyle ilerleyen bu aracı geliştirmiştir (Kaiser, 1996). Kuş Yuvası Çizim Testi hem çocuklara (Fine, 2002; Sheller, 2007; Spencer, 2018) hem de yetişkinlere (Akba ve Demir, 2024; Bouteyre ve ark., 2022; Demir ve ark., 2025) uygulanabilir niteliktedir. Uygulamada katılımcılardan, bir kuş yuvası resmi çizmeleri istenir. Çizimlerde yuvanın yapısı, kuşların varlığı, yavruların bulunup bulunmaması, renk kullanımı gibi öğeler belirli bir sistematik içinde değerlendirilir. Türkçe uyarlamasını Demirbağ (2016) tarafından gerçekleştirmiştir. Test, 12 maddelik bir puanlama ölçeği üzerinden değerlendirilir. Her madde “evet (1)” ya da “hayır (0)” şeklinde ikili puanlama esasına dayanmaktadır; yalnızca 10. madde ters puanlanır. Çizimden elde edilen yüksek puanlar, bireyin güvenli bağlanma temsiline sahip olma olasılığının yüksek olduğuna işaret eder. Ölçeğin psikometrik özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalarda; puanlayıcılar arası güvenilirliğin .66 ile 1.00 arasında değiştiği, iki yarı güvenilirlik katsayısının .73 olduğu ve iç tutarlılığa ilişkin KR-20 katsayısının .70 düzeyinde bulunduğu rapor edilmiştir.

3.5. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın yürütülmesine başlanmadan önce İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 30.05.2025 tarihli ve 2025/05 numaralı karar ile etik onay alınmıştır. Etik kurul onayının ardından, araştırma kapsamında İstanbul'da yaşayan üç kuşaktan bireylerin (anneanne, anne ve çocuk) katılımıyla veri toplama süreci yürütülmüştür. Araştırmaya katılacak olan ailelere çalışma hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve her bir katılımcıdan yazılı gönüllü onam formu alınmıştır. Veri toplama sürecinde her katılımcıya önce araştırmacılar tarafından oluşturulan Demografik Bilgi Formu uygulanmıştır. Ardından katılımcılardan, A4 boyutunda bir kâğıda ve renkli boya kalemleri kullanarak bir kuş yuvası çizmeleri istenmiştir. Katılımcılara, çizimi yaparken kâğıdı diledikleri biçimde konumlandırabilecekleri ve tercih ettikleri renkleri serbestçe kullanabilecekleri belirtilmiştir. Resim çizimi tamamlandığında, katılımcılara “Resmini bitirdiğini düşünüyor musun?”, “Eklemek istediğin başka bir detay var mı?” gibi sorular yöneltilerek çizim sürecine dair kısa bir yansıtıcı

değerlendirme yapılmıştır. Elde edilen çizimler, Kuş Yuvası Çizim Testi' ne yönelik 12 maddelik değerlendirme kriterleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Her bir resim, bir araştırmacı ve bağımsız iki psikolog tarafından puanlanmıştır. Bu uzmanlar, klinik psikoloji alanında yüksek lisans yapmış ve projektif testler ile sanat terapisi temelli değerlendirme yaklaşımları konusunda deneyimli kişilerdir. Veri toplama süreci, etik ilkeler çerçevesinde, katılımcıların gizliliğine ve gönüllü katılım esasına tam anlamıyla dikkat edilerek tamamlanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen nitel veriler, Kuş Yuvası Çizim Testi'ne ilişkin önceden yapılandırılmış 12 değerlendirme kriteri doğrultusunda sistematik biçimde analiz edilmiştir. Her bir çizim, bu kriterler çerçevesinde iki bağımsız uzman değerlendirci tarafından ayrı ayrı puanlanmış, puanlar karşılaştırılarak tutarlılık sağlanmıştır. Uyuşmayan durumlarda ortak değerlendirme ile son karar verilmiştir. Elde edilen bu puanlar, “evet (1)” ve “hayır (0)” biçiminde ikili kodlama sistemiyle sayısal verilere dönüştürülmüş ve analiz süreci için SPSS 25.0 istatistik programına aktarılmıştır. İlk aşamada, tanımlayıcı istatistikler (frekans ve yüzde) kullanılarak her bir bağlanma göstergesinin üç kuşak (anneanne, anne ve çocuk) arasındaki dağılımı ortaya konmuştur. Bu tanımlayıcı analizler, hangi görsel öğelerin hangi kuşakta daha sık ya da nadir ortaya çıktığını belirlemek açısından temel oluşturmuştur. İkinci aşamada ise kuşaklar arası karşılaştırmalar yapmak üzere kategorik veriler üzerinde ki-kare (χ^2) testi uygulanmıştır. Bu test aracılığıyla, her bir bağlanma göstergesinin kuşaklar arasında anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, bağlanma temsillerinin nesiller boyunca süreklilik ya da değişim gösterip göstermediğine ilişkin önemli ipuçları sunmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırmanın Bulguları

Bu araştırma, bağlanma stillerinin kuşaklar arası aktarımını resim çizme tekniğiyle incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 7–10 yaş aralığında 50 çocuk, 29–45 yaş aralığında 50 anne ve 52–68 yaş aralığında 50 annearne olmak üzere toplam 150 katılımcı dahil edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 25.0 paket programı ile analiz edilmiştir.

Tablo 1. Tez kısımlarının sıralaması Üç Kuşağın Kuş Yuvası Çizim Testi Göstergelerine Göre Dağılımları ve Ki-Kare Testi Sonuçları

Kuş Yuvası Çizimi Değerlendirme Kriterleri		Anneanne		Anne		Çocuk		χ^2	p
		f	%	f	%	f	%		
Yuvada/Yakınında ebeveyn kuş var mı?	Evet	38	76	39	78	33	66	2.114	.348
	Hayır	12	24	11	22	17	34		
Yuvada yavru kuş veya yumurta var mı?	Evet	34	68	40	80	39	78	2.224	.329
	Hayır	16	32	10	20	11	22		
Baskın renk yeşil mi?	Evet	8	16	8	16	8	16	0.000	1.0000
	Hayır	42	84	42	84	42	84		
Kağıt alanı %20 üzeri kullanılmış mı?	Evet	39	78	42	84	41	82	0.615	.735
	Hayır	11	22	8	16	9	18		
Güneş figürü var mı?	Evet	5	10	7	14	14	28	6.234	.044*
	Hayır	45	90	43	86	36	72		
Bulut var mı?	Evet	5	10	6	12	9	18	1.500	.472
	Hayır	45	90	44	88	41	82		
“M” biçiminde kuşlar var mı?	Evet	2	4	4	8	6	12	2.174	.337
	Hayır	48	96	46	92	44	88		
Ekstra figür (Çiçek, Hayvan) var mı?	Evet	7	14	6	12	10	20	1.335	.513
	Hayır	43	86	44	88	40	80		
Renkler figürlerin doğasına uygun mu?	Evet	23	46	20	40	26	52	1.449	.485
	Hayır	27	54	30	60	24	48		
Yuva ağaç gövdesine hapsedilmiş mi?	Evet	39	78	32	64	43	86	6.798	.033*
	Hayır	11	22	18	36	7	14		
Yuva zemine temas ediyor mu?	Evet	28	56	25	50	27	54	0.375	.829
	Hayır	22	44	25	50	23	46		

Ebeveyn ve yavru kuş birlikte mi?"	Evet	25	50	29	58	24	48	1.122	.571
	Hayır	25	50	21	42	26	52		

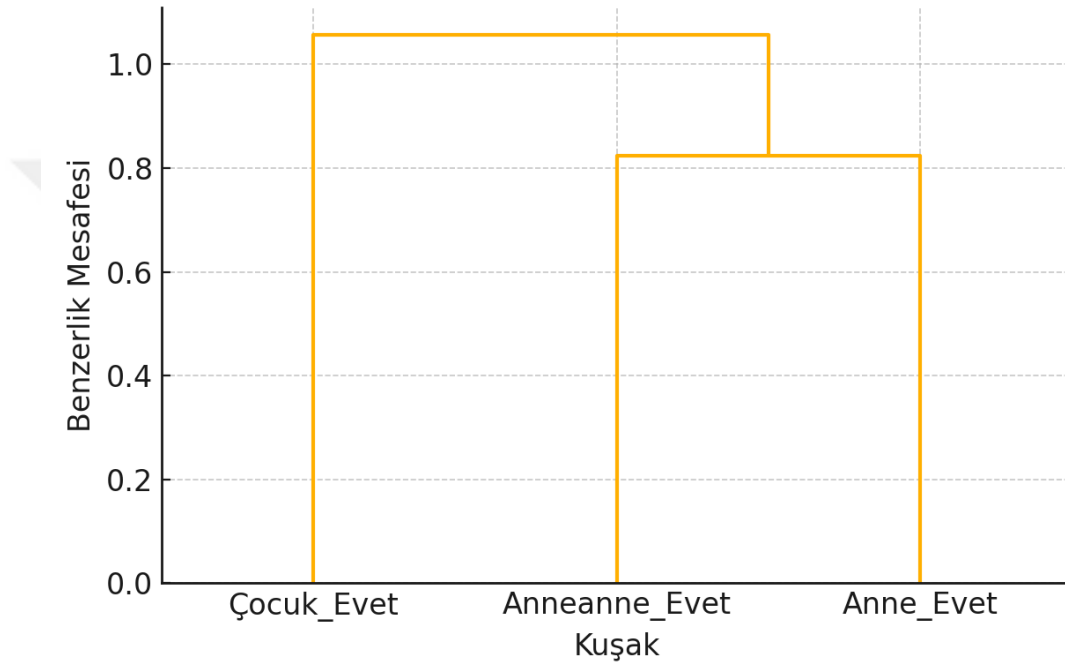
Tablo 1’de Kuş Yuvası Çizim Testi’ne ilişkin 12 bağlanma göstergesi üzerinden üç kuşağın (anneanne, anne, çocuk) çizimleri karşılaştırıldığında Ki-Kare analizleri büyük ölçüde anlamlı fark göstermemiştir ($p > .05$). Bu bulgu, bağlanma temsillerinin kuşaklar arasında tutarlı biçimde sürdüğüne ve nesiller arası benzer çizim örüntülerinin varlığına işaret etmektedir. Özellikle “yuvada ebeveyn kuş var mı?”, “renklerin doğaya uygunluğu” ya da “yuvanın zemine teması” gibi göstergelerde üç kuşak arasında dikkat çekici oranda benzerlik gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, bağlanma temsillerinin bireysel deneyimlerden çok, kuşaklar boyunca aktarılan ortak temsillerle şekillenebileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, iki gösterge anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. “Güneş figürü var mı?” maddesi ($\chi^2 = 6.23, p = .044$) ve “yuva ağaç gövdesine hapsedilmiş mi?” maddesi ($\chi^2 = 6.80, p = .033$), çocuk kuşağında diğer kuşaklara kıyasla daha yüksek frekansta gözlenmiştir. Bu farklılıklar, çocukların bağlanma temsillerinde çevresel faktörleri veya korunma alanlarını daha belirgin bir şekilde dışa vurduklarını düşündürülebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde, veriler Kuş Yuvası Çizim Testi’nin hem bağlanma sürekliliğini hem de kuşaklar arası tematik ayrışmaları izleyebilme potansiyelini ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Üç Kuşak Arasında Kuş Yuvası Çizim Testi Göstergelerine Dayalı Spearman Korelasyonları

Korelasyon Çifti	ρ	p
Anneanne-Anne	0.94	0.0
Anne-Çocuk	0.893	0.0001
Anneanne-Çocuk	0.93	0.0

Tablo 2’de Her kuşak için Kuş Yuvası Çiz Testi değerlendirme kriterleri temel alınarak elde edilen “evet” frekansları üzerinden yapılan Spearman korelasyon analizi, üç kuşak arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Anneanne ile anne arasındaki korelasyon katsayısı $\rho = .940$ ($p < .001$), anne ile çocuk arasındaki korelasyon $\rho = .893$ ($p < .001$) ve anneanne ile çocuk arasındaki korelasyon

$\rho = .930$ ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Bu bulgular, bağlanma temsillerinin kuşaklar arasında tutarlı biçimde aktarıldığını ve benzer örüntülerle sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle anneanne ve çocuk arasındaki ilişkinin gücü, bağlanma temsillerinin sadece birinci kuşaktan değil, iki kuşak boyunca devam eden bir aktarım süreciyle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Sonuçlar, Kuş Yuvası Çizim Testi'nin yalnızca bireysel bağlanma temsillerini değil, aynı zamanda nesiller arası aktarımı görünür kılmada da işlevsel bir projektif araç olabileceğini desteklemektedir.

Şekil 1. Kuşaklar Arası Bağlanma Temsili Benzerlikleri

Not: Veriler 12 bağlanma göstergesine göre normalize edilmiştir (z-puanları). Kümeleme Ward yöntemiyle yapılmıştır.

Şekil 1'de sunulan hiyerarşik kümeleme analizi, üç kuşağın Kuş Yuvası Çizim Testi'ne ilişkin bağlanma temsili profilleri arasındaki benzerlik düzeylerini görselleştirmektedir. Her bir kuşağa ait çizimler, 12 değerlendirme kriterine göre analiz edilerek z-puanları ile normalize edilmiş ve Ward yöntemiyle kümelenmiştir. Elde edilen dendrogram, anne ve anneanne kuşağının bağlanma temsillerinin birbirine yüksek düzeyde benzerlik gösterdiğini, buna karşın çocuk kuşağının bu iki kuşaktan belirgin şekilde ayrıştığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, bağlanma temsillerinin kuşaklar arasında lineer ve doğrudan bir aktarım göstermediğini, bazı kuşaklar arasında yapısal süreklilik varken, bazı kuşaklarda belirgin farklılaşmaların

olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle anneanne ve anne kuşığı arasında gözlenen yüksek profil benzerliği, bağlanma örüntülerinin aktarımında büyükannelerin etkisinin güçlü olabileceğine işaret etmektedir. Çocuk kuşağının ise bu yapısal örüntüden ayrışıyor oluşu, gelişimsel, çevresel ya da toplumsal faktörlerin etkisiyle farklı bir bağlanma temsili geliştirmiş olabileceğini göstermektedir.

TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde bireylerde bağlanma stillerinin kuşaklar arası aktarımını projektif bir yöntem olan resim çizme tekniğinden elde edilen bulgular literatürdeki araştırmalar çerçevesinde tartışılmıştır.

Araştırmanın bulguları, Kuş Yuvası Çizim Testi' ne ilişkin bağlanma göstergelerinin büyük çoğunluğunda üç kuşak arasında anlamlı farkların gözlenmediğini ortaya koymuştur. Bu durum, bağlanma temsillerinin yalnızca bireysel yaşantılardan ibaret olmadığını, aynı zamanda kuşaklar boyunca aktarılan içsel modeller aracılığıyla sürdürüldüğünü düşündürmektedir. Bowlby'nin (1969) kuramında temellenen “içsel çalışma modelleri”, bireyin kendisi ve başkalarıyla ilişkilerine dair geliştirdiği temsillerdir ve bu temsiller hem davranışsal hem de simgesel düzeyde kuşaktan kuşağa aktarılabilir. Cassidy ve Shaver (2016), bu modellerin yalnızca çocuklukta değil, yetişkinlikte de işlevselliğini sürdürdüğünü ve bağlanmanın yaşam boyu temsil edilen bir yapı olduğunu vurgulamışlardır. Bretherton (1990), özellikle anne-çocuk etkileşimleri üzerinden içsel modellerin nasıl nesiller arası süreklilik gösterdiğini açıklarken; Fonagy ve arkadaşları (1991) ise ebeveynin mentalizasyon kapasitesinin, güvenli bağlanmanın oluşumu ve aktarımı açısından belirleyici bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Sözel anlatıların yanı sıra, projektif ve görsel temsillerin de bağlanma örüntülerini yansıtmaya ve devam ettirme potansiyeli bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Hazan ve Shaver'ın (2017) yetişkinlikte devam eden bağlanma stillerine dair bulguları ile Main ve arkadaşlarının (1985) çocukluk dönemine ait bağlanma temsillerinin erişkin anlatılarına yansımaya ilişkin çalışmaları, mevcut bulgularla örtüşmektedir. Kuş Yuvası Çizim Testi yoluyla elde edilen görsel temsiller, bağlanmanın yalnızca bilinçli bir anlatı biçimiyle sınırlı kalmadığını aynı zamanda nesiller boyunca yeniden üretilen, imgeler ve simgelerle taşınan bir “ilişkisel hafıza” örüntüsü olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma bağlanmanın bireysel bir psikolojik süreçten ziyade, kuşaklar arası aktarılan ilişkisel temsiller bütünü olduğunu göstermekte, Kuş Yuvası Çizim Testi de bu aktarımı izleyebilen anlamlı bir projektif araç işlevi görmektedir.

Kuş Yuvası Çizimi Değerlendirme Kriterleri'nde yer alan “yuvada ya da yakınında ebeveyn kuşun varlığı”, “yavru kuş ya da yumurta figürünün bulunması” ve

“ebeveyn ile yavrunun birlikte çizilmiş olması” gibi göstergeler, bireyin zihinsel bağlanma temsillerinde aile içi ilişkileri nasıl yapılandırıldığını anlamaya yönelik önemli projektif ipuçları sunmaktadır. Bu göstergeler, özellikle algılanan ebeveyn mevcudiyetine, bakım verme kapasitesine ve aile bütünlüğüne dair içsel tasarımları yansıtmaya potansiyeline sahiptir. Araştırmada söz konusu kriterlere ilişkin yapılan Ki-Kare analizleri, üç kuşak (anneanne, anne, çocuk) arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir. Bu durum, bağlanma temsillerinin bireysel yaşantıların ötesine geçerek kuşaklar boyunca aktarılabilen ortak bir ilişki haritasına dönüştüğünü düşündürmektedir. Özellikle ebeveyn kuşun yavru ya da yumurtayla birlikte temsil edilmesi, aile içinde var olan koruyucu, besleyici ve destekleyici ilişki örüntüsünün devamlılığına işaret etmektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, bağlanma temsillerinin yalnızca bireysel deneyimlerin bir yansıması değil, aynı zamanda kuşaklar boyunca aktarılabilen ilişkisel temsillerin bir ürünü olabileceğini göstermektedir. Projektif çizimlerde ortaya çıkan benzer temalar, aile içi bağlanmanın bilinçdışı düzeyde de sürdüğüne işaret etmektedir. Bu noktada, içsel çalışma modellerinin kalıcılığı ve kuşaklar arası geçişi, sadece erken dönem deneyimlere değil, aynı zamanda aile içi anlatılar, duygusal aktarım biçimleri ve zihinselleştirme kapasitesi gibi çok katmanlı süreçlere dayanmaktadır (Cassibba vd., 2017; Shemmings, 2006). Özellikle transjenerasyonel bağlanma aktarımının projektif düzlemde de gözlemlenebilir olması, yalnızca sözel anlatılarla değil; görsel, sembolik ve yaratıcı temsillerle de ilişkisel hafızanın aktarılabildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Kuş Yuvası Çizim Testi ile elde edilen bulgular, bağlanma örüntülerinin yalnızca bireysel gelişim bağlamında değil, aynı zamanda kültürel ve ailesel aktarım zinciri içinde de değerlendirilebileceğini düşündürmektedir. Böylece, bu testin kuşaklar arası bağlanma aktarımını yansılayan bir projektif araç olarak anlamlı bir işlev gördüğü söylenebilir. Dolayısıyla, çizimlerde ebeveyn ve yavru kuş birlikteliğinin sıkça yer alması, güvenli bağlanmanın temel bileşenleri olan duygusal yakınlık, destek arayışı ve korunma ihtiyacının görsel düzlemde ifade bulduğuna işaret etmektedir. Bu durum, bağlanmanın bireysel bir deneyimden çok, ilişkisel bir miras olarak nesiller boyunca sürdüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırmada, çizimlerde baskın rengin yeşil olup olmadığı, kâğıt yüzeyinin %20'sinden fazlasının kullanılıp kullanılmadığı ve kullanılan renklerin figürlerin doğasına uygunluğu gibi görsel göstergeler değerlendirilmiş; bu bağlamda, üç kuşak

arasında dikkat çekici düzeyde benzer örüntüler gözlemlenmiştir. Bu benzerlik, bağlanma temsillerinin yalnızca ilişkisel düzeyde değil, aynı zamanda estetik ve simgesel tercihler aracılığıyla da kuşaklar boyunca sürdürüldüğüne işaret etmektedir. Alanyazında, projektif çizim testlerinde çizimlerin boyutu, detay düzeyi, renk kullanımı ve kâğıt yüzeyinin ne ölçüde kullanıldığı gibi unsurların bağlanma güvenliğiyle yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir (Gantt ve Tabone, 2003; Bat Or vd., 2022). Özellikle güvenli bağlanmaya sahip bireylerin daha geniş yüzey kullandığı, detaylı çizimler yaptığı ve doğaya uygun renk seçimleriyle çalıştığı bulgulanmıştır (Fury vd., 1997). Mevcut çalışmada da benzer şekilde, üç kuşakta da kâğıt yüzeyinin %20'sinden fazlasının kullanıldığı, renklerin figürlerin doğasına uygun seçildiği ve çizimlerde belirgin bir bütünlük olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, doğayı, canlılığı ve yaşamın sürekliliğini simgeleyen yeşil rengin üç kuşakta da baskın biçimde kullanıldığı görülmüştür. Yeşil rengin güvenli bağlanmayla ilişkili olduğu önceki çalışmalarla da desteklenmektedir (Akba ve Demir, 2024; Gül ve Demir, 2025; Francis vd., 2003). Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bağlanma temsillerinin yalnızca ilişkisel içerik düzeyinde değil, aynı zamanda estetik, duygusal ve simgesel anlatım biçimleri üzerinden de kuşaklar arası bir süreklilik taşıdığı söylenebilir.

Araştırmada yuvanın bir zemine temas edip etmediği değerlendirilmiş; bu bağlamda üç kuşak arasında benzer örüntüler gözlemlenmiştir. Yuvanın belirli bir zemine yerleştirilmesi, yalnızca fiziksel bir sabitlik değil, aynı zamanda psikolojik bir "aidiyet duygusu" na işaret etmektedir. Bireyin kendini bir yere, bir yapıya veya bir ilişki sistemine ait hissetmesi, bağlanma temsillerinin temelini oluşturan güvenlik hissiyle doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede, aidiyetin bağlanma güvenliği ile ilişkili olduğu çeşitli çalışmalarla da desteklenmektedir (Çıkrıkçı & Gençdoğan, 2017). Shlomi'nin (2010) genç yetişkinlerle yürüttüğü çalışmada, çocukluk döneminde güvenli bağlanmaya sahip bireylerin daha güçlü bir aidiyet duygusu geliştirdiği ortaya konmuştur. Araştırmada, aile içi istikrarsızlık doğrudan aidiyet duygusunu anlamlı düzeyde yordamamış olsa da güvenli bağlanma düzeyinin bu ilişkiyi anlamlı kıldığı görülmüştür. Özellikle düşük bağlanma güvenliğine sahip bireylerde, ailedeki istikrarsızlık daha farklı aidiyet deneyimleriyle telafi edilebilmiştir. Bu bulgular, bağlanmanın yalnızca bireysel bir ilişki örüntüsü değil, aynı zamanda bireyin dünyada kendine bir yer bulma çabasıyla bağlantılı olan ilişkisel bir zemin deneyimi olduğunu düşündürmektedir.

Araştırma bulgularına göre, “güneş figürünün varlığı” çocuk kuşağında anlamlı düzeyde daha yüksek bir oranda gözlenmiştir. Bu durum, çocukların çizimlerinde umut, canlılık ve iyilik hali gibi pozitif temsillerin daha baskın olduğunu düşündürmektedir. Güneş; sadece fiziksel bir doğa ögesi değil, aynı zamanda psikolojik olarak güvenlik, sıcaklık ve yaşamsal destekle ilişkilendirilen güçlü bir simgedir (Malchiodi, 1998). Literatürde, çocukların resimlerinde güneşin yer alması genellikle olumlu duygulanımı, çevreyle güvenli ilişkilenemeyi ve dış dünyaya yönelik açıklığı temsil etmektedir (Fury, Carlson & Sroufe, 1997). Özellikle güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocukların çizimlerinde güneş gibi simgelerin daha sık ortaya çıkması, içsel güvenlik duygusunun projektif düzlemdeki yansıması olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, güneş figürünün çizime dâhil edilmesi, çocuğun dış dünyayla kurduğu ilişki biçiminin yanı sıra, umut, gelişim ve büyüme arzusu gibi bilişsel ve duygusal beklentilerini de yansıtır olabilir. Bu bağlamda, çocuk kuşağının daha yüksek oranda güneş çizimleri, gelişimsel olarak daha dışa dönük, duygusal olarak daha canlı ve güvenli bir bağlanma temsiline sahip olduklarına işaret edebilir. Bununla birlikte, bu simgesel anlatımın çocukların çizimlerinde daha belirgin olması, onların hayal gücünü daha aktif biçimde kullanmaları ve duygu durumlarını doğrudan simgeler aracılığıyla ifade etme eğilimlerinin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Araştırma bulgularına göre, “güneş figürünün varlığı” çocuk kuşağında diğer kuşaklara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bir oranda gözlemlenmiştir. Bu bulgu, çocukların çizimlerinde umut, sıcaklık ve yaşamsal canlılık gibi olumlu duygulara ilişkin temsillerin daha belirgin olduğunu düşündürmektedir. Güneş figürü, yalnızca bir doğa ögesi olarak değil, aynı zamanda psikolojik açıdan güvenlik, sevgi ve korunma ihtiyacını yansıtan güçlü bir sembol olarak değerlendirilmektedir (Akoğlu, 2023). Literatürde güneş figürünün, çocukların dış dünyayla kurdukları güvenli ilişkilenemeyi ve olumlu duygulanımlarını temsil ettiği belirtilmektedir. Nitekim Davido’ya (2014) göre güneş, çocuk resimlerinde neredeyse evrensel biçimde yer alan ve canlılara değer katan bir unsur olarak yorumlanırken, Yavuzer (2017) güneşin özellikle sevgi ihtiyacının projektif düzlemdeki bir ifadesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede, güneş figürünün çizimlere dâhil edilmesi, çocuğun hem duygusal ihtiyaçlarını hem de gelişimsel olarak dış dünyaya yönelme isteğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, çocuk kuşağının daha sık güneş çizimleri, gelişimsel olarak daha dışa

dönük, duygusal olarak daha canlı ve bağlanma açısından daha güvenli bir içsel temsil örgütlenmesine sahip olduklarına işaret ediyor olabilir.

Araştırma kapsamında değerlendirilen “yuva ağaç gövdesine hapsedilmiş mi?” göstergesi, çocuk kuşağında diğer kuşaklara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek frekansta gözlemlenmiştir. Bu bulgu, çocuğun bağlanma temsillerinde güvenlik arayışının, korunma ihtiyacının ve dış tehditlerden yalıtılma isteğinin projektif düzlemdeki sembolik bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ağaç gövdesine sıkıca yerleştirilmiş bir yuva, dış dünyaya kapalı, içe dönük ve sınırları belirgin bir korunma alanını çağrıştırmakta; bu da bağlanma figürlerine olan ihtiyaçla doğrudan ilişkilendirilebilmektedir. Bowlby’nin (1969) bağlanma kuramında vurguladığı üzere, erken çocukluk döneminde bireyler, fiziksel ve duygusal güvenliği sağlayan bir “güvenli üs” e ihtiyaç duyarlar. Bu temsillerin çocuk kuşağında daha belirgin şekilde ortaya çıkması, gelişimsel olarak çevresel belirsizliklere karşı daha yüksek düzeyde koruma talebini yansıtır olabilir. Winnicott (1965) ise çocuğun iç dünyasında bir “tutma ortamı” na olan ihtiyacını, psikolojik olarak sığınma, korunma ve duygusal güvenlik bağlamında ele alır. Bu doğrultuda, yuvanın kapalı, ağaç gövdesine hapsedilmiş şekilde resmedilmesi, çocukların içsel dünyasında güvenli bir alana duydukları ihtiyacın görsel bir temsili olarak okunabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Kuş Yuvası Çizim Testi aracılığıyla üç kuşağın (anneanne, anne ve çocuk) bağlanma temsilleri incelenmiş ve elde edilen bulgular neticesinde; üç kuşak arasında genel olarak bağlanma temsillerinin tutarlı biçimde sürdüğü gözlemlenmiştir. Ki-Kare analizleri çoğu göstergede anlamlı fark göstermemiştir ($p > .05$) ve özellikle “yuvada ebeveyn kuş var mı?”, “renklerin doğaya uygunluğu” ve “yuvanın zemine teması” gibi göstergelerde dikkat çekici benzerlikler saptanmıştır.

Bununla birlikte, “güneş figürü var mı?” ($\chi^2 = 6.23$, $p = .044$) ve “yuva ağaç gövdesine hapsedilmiş mi?” ($\chi^2 = 6.80$, $p = .033$) maddelerinde çocuk kuşağı diğer kuşaklara kıyasla daha yüksek frekansta gözlenmiş, bu durum çocukların bağlanma temsillerinde çevresel faktörleri ve korunma alanlarını daha belirgin şekilde yansıttıklarını göstermiştir.

Spearman korelasyon analizleri, anneanne-anne ($\rho = .940$, $p < .001$), anne-çocuk ($\rho = .893$, $p < .001$) ve anneanne-çocuk ($\rho = .930$, $p < .001$) arasındaki ilişkilerin yüksek düzeyde ve anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, bağlanma temsillerinin kuşaklar arasında tutarlı biçimde aktarıldığını ve benzer örüntülerle sürdürüldüğünü desteklemektedir.

Hiyerarşik kümeleme analizi (Ward yöntemi) ile yapılan değerlendirme, anne ve anneanne kuşağının bağlanma profillerinin birbirine yüksek düzeyde benzerlik gösterdiğini, çocuk kuşağının ise bu iki kuşaktan belirgin şekilde ayrıştığını ortaya koymuştur. Bu durum, bağlanma temsillerinde lineer bir aktarım olmadığını, bazı kuşaklar arasında süreklilik varken, bazı kuşaklarda farklılaşmaların olabileceğini düşündürmektedir.

Genel olarak, büyükannelerin bağlanma örüntülerinin aktarım sürecinde etkili olduğu; çocuk kuşağının ise gelişimsel, çevresel ve toplumsal faktörlerden etkilenecek farklı bir bağlanma temsili geliştirmiş olabileceği gözlemlenmiştir.

Öneriler

- Çalışmaya erkek katılımcıların da dâhil edilmesi, bağlanma temsillerindeki cinsiyet temelli farklılıkların incelenmesini sağlayabilir ve kuşaklar arası aktarım süreçlerini daha kapsayıcı biçimde ortaya koyabilir.

- Örneklem büyüklüğünün artırılması, istatistiksel analizlerin gücünü yükseltecek ve farklı sosyoekonomik ve kültürel bağlamlardan gelen bireylerin temsiline olanak sağlayarak bulguların genellenebilirliğini güçlendirecektir.
- Uzunlamasına desenli çalışmalar, bağlanma temsillerinin zaman içerisindeki değişim süreçlerini ve kuşaklar arası aktarım dinamiklerini daha derinlemesine incelemek açısından önemli bir katkı sunacaktır.
- Projektif yöntemlerin yanı sıra nicel araçların kullanılması (örneğin, Üç Boyutlu Bağlanma Ölçeği gibi), bağlanma temsillerine ilişkin hem öznel hem de objektif veri kaynaklarının bir arada değerlendirilmesine olanak tanıyacak ve sonuçların geçerliliğini artıracaktır.
- Yarı yapılandırılmış görüşmeler veya anlatı analizi gibi nitel yöntemlerin eklenmesi, çizimlerde yer alan sembollerin bireysel, kültürel ve duygusal anlam dünyası içerisindeki karşılıklarının daha derinlikli bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir.
- Kültürler arası karşılaştırmalı çalışmalar, bağlanma temsillerinin evrensel ve kültüre özgü yönlerini ortaya koyarak Kuş Yuvası Çizim Testi'nin farklı bağlamlardaki açıklayıcılığını sınamaya yardımcı olacaktır.
- Psikodinamik temelli projektif testlerle birlikte kullanımlar, içsel temsillerin çok katmanlı yapısını anlamak açısından zenginleştirici olabilir. Özellikle bağlanmayı ölçen resim çizme temelli diğer testlerle (örneğin “Bir Aile Çiz” gibi) karşılaştırmalı analizler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation* (ss. 215–466). Psychology Press.
- Ainsworth, S. E., & Scheiter, K. (2021). Learning by drawing visual representations: Potential, purposes, and practical implications. *Current Directions in Psychological Science*, 30(1), 61–67.
- Akba, Ö., & Demir, V. (2024). Analyzing attachment representations and aggression tendencies of individuals diagnosed with psychosomatic skin disease through drawing method. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 16(1), 303–316.
- Akbulut, C. Ü. (2024). Müzik terapinin anne-çocuk güvenli bağlanma sürecine yansımaları. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 6(64), 2751–2756.
- Akoğlu, B. (2023). *Resim ve çocuğun iç dünyasına yolculuk: Psikolojik analizler ve uygulamalarla resim*. Nobel Yayın.
- Alacam, A., & Durmuş, R. (2023). Çocuklarda dental anksiyetenin değerlendirilmesinde güncel projektif yöntemler. *ADO Klinik Bilimler Dergisi*, 12(2), 313–320.
- Ali, E., Letourneau, N., & Benzies, K. (2021). Parent–child attachment: A principle-based concept analysis. *SAGE Open Nursing*, 7(1), Article 25-46.
- Alpar, Y. H. (2022). *Okul öncesi çocukların aile iklimi algılarının resim analizi yöntemi ile incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Álvarez, N., Lázaro, M. H., Gordo, L., Elejalde, L. I., & Pampliega, A. M. (2022). Maternal mentalization and child emotion regulation: A comparison of different phases of early childhood. *Infant Behavior and Development*, 66,(1), 101-181.
- Amini, O., & Naser Shariati, M. A. (2021). The effectiveness of Bowen's style family therapy on increasing the happiness and empathy marital of couples referring to Isfahan counseling center. *Journal of Family Relations Studies*, 1(3), 23–31.
- Antunes, L. G. R., de Freitas Souza, R., Ferreira, A. C., de Aguiar Zanola, F., & Boas, L. H. D. B. V. (2024). Projective techniques: In search of an alternative to validity and reliability. *ReMark - Revista Brasileira de Marketing*, 23(3), 1277–1314.
- Arı, F. A. (2021). Bilişsel şemalar ve bağlanma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1823–1834.
- Bahar, B. (2019). Sosyal öğrenme kuramı ve sosyal değişim kuramı perspektifinden etik liderlik. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 237–242.

- Barker, C. J. (2024). *Using the Kinetic Family Drawing Technique to understand the needs of caregivers of children with autism spectrum disorder* (Yüksek lisans/doktora çalışması). Hofstra University.
- Bat Or, M., Ishai, R., Barkay, N., & Shalev, O. (2022). Visual expressions of children's strengths, difficulties, and wishes in Person Picking an Apple from a Tree drawings among preschoolers living in areas of persistent political violence. *Children*, 9(9), 1387.
- Bilgiç, Ö., & Evrensel, Ö. Ü. A. (2022). *Kaygılı-kaçınan kapani: Bağlanma stilleri kapsamında romantik ilişkilerin ele alınması* (Doktora tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Booker, J. A., Dunsmore, J. C., & Fivush, R. (2021). Adjustment factors of attachment, hope, and motivation in emerging adult well-being. *Journal of Happiness Studies*, 22(7), 3259–3284.
- Bowlby, E. J. M. (2008). Loss—Sadness and depression. In *Attachment and loss* (Vol. 3, ss. 276–300). Random House.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss* (No. 79). Random House.
- Bretherton, I. (1990). Communication patterns, internal working models, and the intergenerational transmission of attachment relationships. *Infant Mental Health Journal*, 11(3), 237–252.
- Bretherton, I. (2013). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. In *Attachment theory* (ss. 45–84). Routledge.
- Brockington, G., Gomes Moreira, A. P., Buso, M. S., Gomes da Silva, S., Altszyler, E., Fischer, R., & Moll, J. (2021). Storytelling increases oxytocin and positive emotions and decreases cortisol and pain in hospitalized children. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(22), e2025931118.
- Brown, J., & Errington, L. (2024). Bowen family systems theory and practice: Illustration and critique revisited. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 45(2), 135-155. <https://doi.org/10.1002/anzf.1576>.
- Byng-Hall, J. (2006). The application of attachment theory to understanding and treatment in family therapy. In C. Clulow (Ed.), *Attachment across the life cycle* (pp. 207-223). Routledge.
- Calatrava, M., Martins, M. V., Schweer-Collins, M., Duch-Ceballos, C., & Rodríguez-González, M. (2022). Differentiation of self: A scoping review of Bowen Family Systems Theory's core construct. *Clinical Psychology Review*, 91, 102106. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2022.102106>.
- Calderon, O., & Kupferberg, R. (2022). Stories children tell: Should the thematic apperception test be included in psychoeducational assessments? *Contemporary School Psychology*, 26(3), 387-397. <https://doi.org/10.1007/s40688-021-00387-5>.

- Carone, N., Mirabella, M., Innocenzi, E., Quintigliano, M., Antonucci, C., Manzi, D., ... & Lingardi, V. (2023). The intergenerational transmission of attachment during middle childhood in lesbian, gay, and heterosexual parent families through assisted reproduction: The mediating role of reflective functioning. *Attachment & Human Development*, 1-27. <https://doi.org/10.1080/14616734.2023.2197294>.
- Cassibba, R., Coppola, G., Sette, G., Curci, A., & Costantini, A. (2017). The transmission of attachment across three generations: A study in adulthood. *Developmental Psychology*, 53(2), 396-405. <https://doi.org/10.1037/dev0000237>.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.). (2018). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2nd ed., pp. 236-252). Routledge.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (2016). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (3rd ed.). Guilford Press.
- Čepukienė, V., & Neophytou, K. (2024). Intergenerational transmission of familial relational dysfunction: A test of a complex mediation model based on Bowen family systems theory. *Journal of Social and Personal Relationships*, 41(11), 3385-3408. <https://doi.org/10.1177/02654075241241790>.
- Cherniak, A. D., Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Granqvist, P. (2021). Attachment theory and religion. *Current Opinion in Psychology*, 40, 126-130. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2020.09.013>.
- Claudia, M. E. (2024). Projective techniques used in children's assessment: Theoretical implications and case studies. In E. K. Smith (Ed.), *Modern early childhood teacher education: Theories and practice* (pp. 123-148). IGI Global Scientific Publishing. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-5822-2.ch008>.
- Condon, E. M., Tobon, A. L., Holland, M. L., Slade, A., Mayes, L., & Sadler, L. S. (2022). Examining mothers' childhood maltreatment history, parental reflective functioning, and the long-term effects of the minding the baby® home visiting intervention. *Child Maltreatment*, 27(3), 378-388. <https://doi.org/10.1177/10775595221086491>.
- Costa, P. A., Gubello, A., Conceição, M., & Tasker, F. (2025). Kinship and belonging in "open adoption": How do children make sense of their family connections through visual representations? *Adoption Quarterly*, 1-32. <https://doi.org/10.1080/10926755.2025.2345678>.
- Çelik, A. K., & Tanrıverdi, E. Ç. (2023). Gender differences in insecure attachment styles, egalitarian gender roles, and attitudes toward dating violence among college students: A moderated mediation model. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 32(10), 1447-1468. <https://doi.org/10.1080/10926771.2022.2156528>.

- Çikrikçi, Ö., & Gençdoğan, B. (2017). The effects of attachment styles and belongingness on life satisfaction among adolescents. *International Journal of Happiness and Development*, 3(3), 241-255. <https://doi.org/10.1504/IJHD.2017.086947>.
- Dalgar, G., Civil, F., Savaş, E., & Şahin, A. (2021). Erken çocuklukta bağlanma: John Bowlby ve Mary Ainsworth açısından incelenmesi. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 85-92.
- Davani, S. A., Rahimi, C., & Imani, M. (2022). Comparison of family communication patterns and attachment styles among depressed OCD patients. *Journal of Advanced Pharmacy Education & Research*, 12(4), 28-72.
- Davido, R. D. (2014). *Çocuğunuzu resimlerinden keşfedin*. Kuraldışı Yayıncılık.
- Dell'Amico, S., & Schiavetto, C. (2024). An insecure base: Style of attachment and adult romantic relationships. *International Journal of Psychoanalysis and Education: Subject, Action & Society*, 4(2), 1-11.
- Demir, V. (2025). “Aile Çiz Testi” aracılığıyla ortaokul öğrencilerinin aile algılarının incelenmesi. *Turkish Journal of Social Research*, 29(1), 126-136.
- Demirel, A. C., & Batman, H. (2023). Bağlanma kuramı ve sosyal hizmet. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 682-692.
- Deneault, A. A., Bureau, J. F., Duschinsky, R., Fearon, P., & Madigan, S. (2023). A meta-analysis of the distribution of preschool and early childhood attachment as assessed in the strange situation procedure and its modified versions. *Attachment & Human Development*, 25(2), 322-351. <https://doi.org/10.1080/14616734.2022.2145678>.
- Desai, N., & Balasubramanian, G. (2021). Exploring the relationship between attachment styles (secure & insecure-ambivalent type) and resilience. *International Journal of Indian Psychology*, 9(4), 125-146. <https://doi.org/10.25215/0904.015>.
- Doğru, S. S. Y., Turcan, A. İ., Arslan, E., & Doğru, S. (2006). Çocukların resimlerindeki aileyi tanılama durumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 223-235.
- Efendi, G. Y., & Öztop, D. B. (2022). Bağlanma deneyiminin nesiller arası aktarımı. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry - Special Topics*, 8(3), 13-20.
- Ehsani, S., Ehsan, H. B., & Noferesti, A. (2024). Components of mother-child interaction in children with avoidant/restrictive food intake disorder using family drawing test. *Quarterly Journal of Health Psychology*, 13(3), 53-66.
- Ercan, H. (2024). Ergenler için Arkadaşa Bağlanma Ölçeğinin psikometrik özellikleri ve uyarlama çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 8(38), 227-240.

- Farokhi, M., & Hashemi, M. (2011). The analysis of children's drawings: Social, emotional, physical, and psychological aspects. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 2219-2224. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.433>.
- Fonagy, P., & Target, M. (2007). The rooting of the mind in the body: New links between attachment theory and psychoanalytic thought. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 55(2), 411-456. <https://doi.org/10.1177/00030651070550020501>.
- Fonagy, P., Campbell, C., Constantinou, M., Higgitt, A., Allison, E., & Luyten, P. (2022). Culture and psychopathology: An attempt at reconsidering the role of social learning. *Development and Psychopathology*, 34(4), 1205-1220. <https://doi.org/10.1017/S0954579421001506>.
- Fonagy, P., FBA, M., & Target, M. (2022). Theoretical models of psychodynamic psychotherapy. In G. O. Gabbard (Ed.), *Gabbard's textbook of psychotherapeutic treatments* (2nd ed., Vol. 1, pp. 3-35). American Psychiatric Publishing.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S., & Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 201-218.
- Forslund, T., & Granqvist, P. (2021). John Bowlby: Pioneer of attachment theory. In T. K. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of evolutionary psychological science* (pp. 4289-4296). Cham: Springer International Publishing.
- Fraley, R. C. (2019). Attachment in adulthood: Recent developments, emerging debates, and future directions. *Annual Review of Psychology*, 70(1), 401-422.
- Francis, D., Kaiser, D., & Deaver, S. P. (2003). Representations of attachment security in the bird's nest drawings of clients with substance abuse disorders. *Art Therapy*, 20(3), 125-137.
- Friedman, N. (2021). *The relationship between relational frustration, parental attachment and internalizing/externalizing behaviors within the parent-child dyad* (Master's thesis). Brenau University.
- Fury, G., Carlson, E. A., & Sroufe, A. (1997). Children's representations of attachment relationships in family drawings. *Child Development*, 68(6), 1154-1164.
- Galbally, M., Watson, S. J., Tharner, A., Luijk, M., Blankley, G., MacMillan, K. K., ... Lewis, A. J. (2022). Major depression as a predictor of the intergenerational transmission of attachment security: Findings from a pregnancy cohort study. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 56(8), 1006-1016.

- Ganassali, S., & Matysiewicz, J. (2021). Echoing the golden legends: Storytelling archetypes and their impact on brand perceived value. *Journal of Marketing Management*, 37(5–6), 437–463.
- Gantt, L., & Tabone, C. (2003). The Formal Elements Art Therapy Scale and “draw a person picking an apple from a tree.” In C. A. Malchiodi (Ed.), *Handbook of art therapy* (pp. 420–427). New York: Guilford Press.
- Gartner, M. C. (2022). Harry Harlow. In J. Vonk & T. K. Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of animal cognition and behavior* (pp. 3048–3051). Cham: Springer International Publishing.
- Gennari, M., & Tamanza, G. (2022). The conjoint family drawing: A tool to explore family relationships. *Frontiers in Psychology*, 13, 884–886.
- George, C., & West, M. L. (2021). The Adult Attachment Projective Picture System. In K. Brisch (Ed.), *Measuring attachment: Developmental assessment across the lifespan* (pp. 423–444). New York: Guilford Press.
- George, C., Aikins, J. W., & Lehmann, M. (Eds.). (2023). *Working with attachment trauma: Clinical application of the adult attachment projective picture system* (pp. 35–89). London: Taylor & Francis.
- Gewirtz, J. L. (1969). Mechanisms of social learning: Some roles of stimulation and behavior in early human development. In D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of socialization theory and research* (pp. 57–212). Chicago: Rand McNally.
- Girme, Y. U., Jones, R. E., Fleck, C., Simpson, J. A., & Overall, N. C. (2021). Infants’ attachment insecurity predicts attachment-relevant emotion regulation strategies in adulthood. *Emotion*, 21(2), 260–286.
- Goliath, M. V., & Simanke, R. T. (2024). Is attachment a psychoanalytical theory? *Critical Hermeneutics*, 8(2), 239–257.
- Gordon, R. M., Rudd-Barnard, A., & Smith-Wexler, L. (2018). House-tree-person test. In J. Kreutzer, J. DeLuca & B. Caplan (Eds.), *Encyclopedia of clinical neuropsychology* (pp. 1–6). Cham: Springer.
- Gordon, R. M., Smith-Wexler, L., & Baron, E. M. (2018). Thematic Apperception Test. In J. Kreutzer, J. DeLuca & B. Caplan (Eds.), *Encyclopedia of clinical neuropsychology* (pp. 1–6). Cham: Springer.
- Granqvist, P. (2021). Attachment, culture, and gene-culture co-evolution: Expanding the evolutionary toolbox of attachment theory. *Attachment & Human Development*, 23(1), 90–113.
- Granqvist, P., & Duschinsky, R. (2021). Attachment theory and research. *Oxford Research Encyclopedia of Psychology*, 1(4), 751–756.
- Groh, A. M., Patrick, M. M., & Liu, T. (2025). Attachment in family relationships: An overview and appreciative critique of theory and research. In J. Fitzgerald

(Ed.), *Research handbook on couple and family relationships* (pp. 25–40). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Gül, K., & Demir, V. (2025). Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bağlanma temsilleri ve kişilik özelliklerinin resim çizme yöntemi ile incelenmesi: Projektif araştırma. *Bağımlılık Dergisi*, 26(1), 47–58.
- Gündüz, G. B., & Erden, G. (2019). Çocuk gözüyle aile sistemleri: Sistemik bakış açısından çocuk resimlerinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Psychology-Special Topics*, 4(2), 14–21.
- Gweon, H. (2021). Inferential social learning: Cognitive foundations of human social learning and teaching. *Trends in Cognitive Sciences*, 25(10), 896–910.
- Hahlweg, K., & Baucom, D. H. (2023). Family therapy for persons with schizophrenia: Neglected yet important. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 273(4), 819–824.
- Hamid, A., Arshad, R., & Shahid, S. (2022). What are you thinking?: Using CBT and storytelling to improve mental health among college students. In *Proceedings of the 2022 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1–16). New York: ACM.
- Hammarlund, M., Forslund, T., & Granqvist, P. (2021). Attachment in adulthood. In T. K. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of evolutionary psychological science* (pp. 424–433). Cham: Springer International Publishing.
- Handler, L., Campbell, A., & Martin, B. (2004). Use of graphic techniques in personality assessment: Reliability, validity, and clinical utility. In M. Hersen (Ed.), *Comprehensive handbook of psychological assessment* (Vol. 2, pp. 387–404). New York: Wiley.
- Handler, L., & Thomas, A. D. (2014). *Drawings in assessment and psychotherapy*. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American Psychologist*, 13(12), 673–685.
- Hartsell, M., & Zolnikov, T. R. (2023). Understanding attachment in homeless adolescents and emerging adults with pets. *Journal of Social Distress and Homelessness*, 32(1), 114–122. <https://doi.org/10.1080/10530789.2021.2008101>.
- Hasanah, M. N., Putri, N., & Syamsudin, S. (2023). Understanding learning: Insights into methodology O'Shaughnessy and conceptualization by Jean Piaget. *Al-Lubab: Jurnal Penelitian Pendidikan Dan Keagamaan Islam*, 9(2), 81–93. <https://doi.org/10.19120/al-lubab.v9i2.5928>.
- Hazan, C., & Shaver, P. (2017). Romantic love conceptualized as an attachment process. In N. Eisenberg (Ed.), *Interpersonal development* (pp. 283–296). Routledge.

- Hinde, R., & Lorenz, K. (1996). Attachment theory (Bowlby 1969, 1973, 1980) is a theory of the origin and nature of love. It has roots in psychoanalytic theory, ethology, and comparative psychology. *Human Nature*, 7(1), 25–66. <https://doi.org/10.1007/BF02733485>.
- Hoenicka, M. A. K., López-de-la-Nieta, O., Martínez Rubio, J. L., Shinohara, K., Neoh, M. J. Y., Dimitriou, D., ... & Iandolo, G. (2022). Parental bonding in retrospect and adult attachment style: A comparative study between Spanish, Italian and Japanese cultures. *PLOS ONE*, 17(12), e0278285. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0278285>.
- Hoffman, L. W. (2024). John Bowlby, conflicted integrator: The object relations origins of and Christian antecedents to attachment theory. *Journal of Psychology & Christianity*, 43(1), 25–66.
- Hong, S., Ribaudo, J. M., Safyer, P., Routte, I. E., & Watkins, D. C. (2025). Advancing psychodynamic-based clinical social work practice to address structural trauma: Integrating neuroscience and attachment theory. *Social Work*, 70(2), 121–130. <https://doi.org/10.1093/sw/swae001>.
- Hopperstad, M. H. (2010). Studying meaning in children's drawings. *Journal of Early Childhood Literacy*, 10(4), 430–452. <https://doi.org/10.1177/1468798410383257>.
- Hsueh, Y. (2009). Piaget in the United States, 1925–1971. *Historical Studies in the Natural Sciences*, 39(3), 353–394. <https://doi.org/10.1525/hsns.2009.39.3.353>.
- Jacobvitz, D., Aviles, A. I., Reisz, S., & Hazen, N. (2025). Frightening maternal behavior over the first 2 years of life: Effects on children's behavior problems in middle childhood. *Attachment & Human Development*, 27(1), 99–115. <https://doi.org/10.1080/14616734.2023.2181639>.
- Jenkins, S. R. (2017). Not your same old story: New rules for thematic apperceptive techniques (TATs). *Journal of Personality Assessment*, 99(3), 238–253. <https://doi.org/10.1080/00223891.2016.1187152>.
- Johnson, S. M. (2021). Attachment principles as a guide to therapeutic change. In R. Karen (Ed.), *Attachment: The fundamental questions* (pp. 332–345). Routledge.
- Kahr, B. (2022). Sigmund Freud as the father of attachment theory. *Attachment*, 16(2), 123–151.
- Kahya, Y., Mustafaoğlu Çiçek, N., Uluyol, F. M., Nergiz, H., Uluç, S., & Soygüt Pekak, G. (2022). Danışanın Terapistle Bağlanma Ölçeği (DTBÖ) Türkçe formu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 33(2), 36–63. <https://doi.org/10.5080/u26082>.
- Kallitsoglou, A., Repana, V., & Shiakou, M. (2022). Children's family drawings: Association with attachment representations in story stem narratives and social

and emotional difficulties. *Early Child Development and Care*, 192(8), 1337–1348. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1835853>.

Karbowa-Płowens, M. (2021). John Bowlby and attachment theory. In T. K. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of evolutionary psychological science* (pp. 4286–4289). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-19650-3_2735.

Kaya, C. (2022). Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı: Türkiye uygulamalarının temelleri: Engellilere yönelik damgalanmanın açıklanması ve ölçülmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 517–531.

Kenny, D. (2016). A brief history of psychoanalysis: From Freud to fantasy to folly. *Psychotherapy and Counselling Journal of Australia*, 4(1), 85–120.

Kırııcı, S., & Baştuğ, G. (2021). Adli psikolojik değerlendirmede projektif teknikler ve Rorschach Mürekkep Lekeleri Testi'nin kullanımı sorunsalına bir bakış: Geleneksel derleme. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine & Forensic Sciences*, 18(3), 126–145. <https://doi.org/10.5336/forensic.2020-81245>.

Kim, S. H., Baek, M., & Park, S. (2021). Association of parent–child experiences with insecure attachment in adulthood: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Family Theory & Review*, 13(1), 58–76. <https://doi.org/10.1111/jftr.12400>.

Kim-Appel, D., & Appel, J. K. (2021). Bowenian family systems theory: Approaches and applications. In R. Sharf (Ed.), *Foundations of couples, marriage, and family counseling* (2nd ed., pp. 149–172). Routledge.

Kohlhoff, J., Lieneman, C., Cibralic, S., Traynor, N., & McNeil, C. B. (2022). Attachment-based parenting interventions and evidence of changes in toddler attachment patterns: An overview. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 25(4), 737–753. <https://doi.org/10.1007/s10567-021-00381-6>.

Krgar Barzi, H., Choubdary, A., & Samari Safa, J. (2021). The effectiveness of family therapy based on Bowen's emotional treatment on developmental functions of family and maladaptive emotional schemes among women with major depressive disorder. *Iranian Journal of Family Psychology*, 6(1), 3–14.

Kumar, G., & Nayak, J. K. (2023). A meta-analysis of TPB model in predicting green energy behavior: The moderating role of cross-cultural factors. *Journal of International Consumer Marketing*, 35(2), 147–165. <https://doi.org/10.1080/08961530.2022.2102519>.

Lattanzi, G. M. (2023). Attachment theory, intergenerational trauma, and their role in maternal filicide. In T. A. Widiger (Ed.), *Handbook of anger, aggression, and violence* (pp. 1–22). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-82964-1_1-1.

- Lombardi, E., Di Dio, C., Meins, E., Giovanelli, C., Crippa, F., Traficante, D., ... & Carli, L. L. (2025). Inter-relations between mind-mindedness, maternal communicative style in the context of attachment distress, and infant–mother attachment security. *International Journal of Behavioral Development*, 49(3), 288–298. <https://doi.org/10.1177/01650254231201865>.
- Lugo-Candelas, C., Polanco-Roman, L., & Duarte, C. S. (2021). Intergenerational effects of racism: Can psychiatry and psychology make a difference for future generations? *JAMA Psychiatry*, 78(10), 1065–1066. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2021.1761>.
- Mahmudah, U., Maylansari, A., & Ruhma, A. (2024). The implementation of Bowen's theory in family problems. *G-Couns: Jurnal Bimbingan dan Konseling*, 9(1), 498–504. <https://doi.org/10.31316/g.couns.v9i1.5925>.
- Main, M. (2021). Revisiting the founder of attachment theory: Memories and informal reflections. *Attachment & Human Development*, 23(4), 468–480. <https://doi.org/10.1080/14616734.2021.1920256>.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1–2), 66–104. <https://doi.org/10.2307/3333827>.
- Manav, A. I., Gozuyesil, E., & Tar, E. (2021). The effects of the parenting education performed through WhatsApp on the level of maternal–paternal and infant attachment in Turkey. *Journal of Pediatric Nursing*, 61, e57–e64. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.03.020>.
- Mancinelli, E., Liberska, H. D., Li, J. B., Espada, J. P., Delvecchio, E., Mazzeschi, C., ... & Salcuni, S. (2021). A cross-cultural study on attachment and adjustment difficulties in adolescence: The mediating role of self-control in Italy, Spain, China, and Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(16), 2788. <https://doi.org/10.3390/ijerph18162788>.
- Mantova, K. S. (2022). Attachment styles in adult relationships. *Knowledge-International Journal*, 55(1), 167–171.
- Marshall, C., Langevin, R., & Cabecinha-Alati, S. (2022). Victim-to-victim intergenerational cycles of child maltreatment: A systematic scoping review of theoretical frameworks. *International Journal of Child and Adolescent Resilience*, 9(1), 95–115.
- Matiash, M., & Lunov, V. (2023). The dual edges of projective psychodiagnostics in psychological research: A critical inquiry. *SSRN*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4599114>.
- McKnight, A. S. (2024). Bowlby's attachment theory and Bowen's family system theory: Their differences and the implications for clinical practice. *Family*

Systems: A Journal of Natural Systems Thinking in Psychiatry & the Sciences, 18(2), 126-139.

- Mifsud, E. (2014). Interpreting through drawings. In *Natural history dioramas: History, construction and educational role* (pp. 267-275). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2022). An attachment perspective on loss and grief. *Current Opinion in Psychology*, 45(2), 101-183.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Gal, I. (2021). An attachment perspective on solitude and loneliness. In *The handbook of solitude: Psychological perspectives on social isolation, social withdrawal, and being alone* (pp. 31-41). Wiley.
- Misch, A., Kramer, A., & Paulus, M. (2024). The relationship between attachment representations and minimal intergroup bias in preschool-aged children. *Developmental Science*, 27(6), e135148. <https://doi.org/10.1111/desc.135148>.
- Mitchell, S. A., & Black, M. J. (2016). *Freud and beyond: A history of modern psychoanalytic thought* (pp. 252-278). Basic Books.
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Mukba, G., Kaya, Z., & Özkan, R. (2018). “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” aracılığıyla psikolojik danışman adaylarının kişilik özelliklerine ve duygu durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(4), 389-397.
- Oppenheim, D., & Koren-Karie, N. (2021). Parental insightfulness and parent-child emotion dialogues. *Attachment: The Fundamental Questions*, 120(1), 46-82.
- O'Shaughnessy, R., Berry, K., Dallos, R., & Bateson, K. (2023). *Attachment theory: The basics* (pp. 125-138). Routledge.
- Oybarchin, M. (2023). Psychological and pedagogical aspects of the development of visual activities of preschool children. *Qo'qon Universiteti Xabarnomasi*, 8, 101-105.
- Özen, B., & Karcı, Y. A. (2024). “Kapana kısılmıştı(m)”: Kadına yönelik psikolojik yakın partner şiddeti ve kuşaklararası aktarımı. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 8(2), 255-282.
- Pace, C. S., Muzi, S., Madera, F., Sanso, A., & Zavattini, G. C. (2022). Can the family drawing be a useful tool for assessing attachment representations in children? A systematic review and meta-analysis. *Attachment & Human Development*, 24(4), 477-502.
- Pickreign Stronach, E., Toth, S. L., Rogosch, F., Oshri, A., Manly, J. T., & Cicchetti, D. (2011). Child maltreatment, attachment security, and internal

representations of mother and mother-child relationships. *Child Maltreatment*, 16(2), 137-145.

Podobnik, U., Jerman, J., & Selan, J. (2024). Understanding analytical drawings of preschool children: The importance of a dialog with a child. *International Journal of Early Years Education*, 32(1), 189-203.

Prince, E. B., Ciptadi, A., Tao, Y., Rozga, A., Martin, K. B., Rehg, J., & Messinger, D. S. (2021). Continuous measurement of attachment behavior: A multimodal view of the strange situation procedure. *Infant Behavior and Development*, 63, 101565.

Procaccia, R., Veronese, G., & Castiglioni, M. (2014). Self-characterization and attachment style: A creative method of investigating children's construing. *Journal of Constructivist Psychology*, 27(3), 174-193.

Procaccia, R., Veronese, G., & Castiglioni, M. (2014). The impact of attachment style on the family drawings of school-aged children. *The Open Psychology Journal*, 7(1), 1-8.

Ragelienė, T. (2021). Do children favor snacks and dislike vegetables? Exploring children's food preferences using drawing as a projective technique: A cross-cultural study. *Appetite*, 165(2), 105276. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2021.105276>.

Rasmussen, I. S., Auyeung, B., Wilson, P., & Marryat, L. (2025). Mother-infant attachment and child psychopathology: Insights from the Growing Up in Scotland cohort. *Child Psychiatry & Human Development*, 1-10. <https://doi.org/10.1007/s10578-025-01654-9>.

Rehder, P. D., Mills-Koonce, W. R., Wagner, N. J., Zvara, B., & Willoughby, M. T. (2021). Attachment quality assessed from children's family drawings links to child conduct problems and callous-unemotional behaviors. *Attachment & Human Development*, 23(3), 239-256.

Robledo, J. P., Cross, I., Boada-Bayona, L., & Demogeot, N. (2022). Back to basics: A re-evaluation of the relevance of imprinting in the genesis of Bowlby's attachment theory. *Frontiers in Psychology*, 13, 103174. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.103174>.

Sakarya, H. (2024). Kuşaklararası aktarım: Mülteci ailelerin çocukları travmayı nasıl miras alıyorlar? *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(24), 1-16.

Sakman, E., & Sümer, N. (2024). Cultural correlates of adult attachment dimensions: Comparing the US and Turkey. *Cross-Cultural Research*, 58(2-3), 208-237.

Sarioğlu, M., Altın, O., Hergül, G. Ö., & Dönmezler, S. (2024). Anne babaların çocukluk çağı travma yaşantısı ve bağlanma stilleri şizofrenide negatif belirtilerle ilişkili midir? Kesitsel bir çalışma. *The Journal of Academic Social Science*, 154(154), 151-165.

- Sarigedik, E., Naldemir, I. F., Karaman, A. K., & Altinsoy, H. B. (2022). Intergenerational transmission of psychological trauma: A structural neuroimaging study. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 326, 111-128. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2022.111128>.
- Schimmenti, A. (2022). The relationship between attachment and dissociation: Theory, research, and clinical implications. In *Dissociation and the Dissociative Disorders* (pp. 161-176). Routledge.
- Schwarzer, N. H., Nolte, T., Fonagy, P., & Gingelmaier, S. (2021). Mentalizing and emotion regulation: Evidence from a nonclinical sample. In *International Forum of Psychoanalysis*, 30(1), 34-45. Routledge.
- Searight, H. R., & Nowak, N. (2024). Adult attachment styles. In *Encyclopedia of Sexual Psychology and Behavior* (pp. 1-12). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Sharif, Z. M., Yadegari, N., Bahrami, H., & Khorsandi, T. (2018). Representation of children attachment styles in Corman's instruction of family drawing. *The Arts in Psychotherapy*, 57, 34-42.
- Shemmings, D. (2006). Using adult attachment theory to differentiate adult children's internal working models of later life filial relationships. *Journal of Aging Studies*, 20(2), 177-191.
- Shiakou, M. (2012). Representations of attachment patterns in the family drawings of maltreated and non-maltreated children. *Child Abuse Review*, 21(3), 203-218.
- Shlomi, H. (2010). The relationship between childhood family instability, secure attachment, and the sense of belonging of young adults. *Unpublished manuscript*.
- Singh, V., Sharma, U., & Srivastava, A. (2022). Impact of fearful-avoidant attachment styles on emotional maturity among young adults. *International Journal of Indian Psychology*, 10(1), 12-36.
- Sinha, C. (2013). The sociocultural psychology as a postformal theory of academic achievement: Interrogating formal education. *International Journal of Educational Psychology*, 2(2), 221-242.
- Skybo, T., Ryan-Wenger, N., & Su, Y. H. (2007). Human figure drawings as a measure of children's emotional status: Critical review for practice. *Journal of Pediatric Nursing*, 22(1), 15-28.
- Stancu, A., Ariccio, S., De Dominicis, S., Cancellieri, U. G., Petrucci, I., Theodorou, A., ... & Bonaiuto, M. (2025). Place attachment styles predict adaptive and maladaptive conducts under flood risk: Evidence via cognitive and affective coping mediation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 35(3), e700-830.

- Steele, H., & Steele, M. (2022). Five-year old children's responses to story stem assessments predicts their reflective functioning at 16 years: Re-visiting the London Parent-Child Project. *Cognitive Development*, 64, 101-251.
- Stern, J. A., Barbarin, O., & Cassidy, J. (2022). Working toward anti-racist perspectives in attachment theory, research, and practice. *Attachment & Human Development*, 24(3), 392-422.
- Stevenson-Moessner, J. (2020). Attachment and loss. In *Encyclopedia of Psychology and Religion* (pp. 170-172). Cham: Springer International Publishing.
- Sun, J., & Miller, C. H. (2023). Insecure attachment styles and phubbing: The mediating role of problematic smartphone use. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2023(1), 433-452.
- Taccini, F., Rossi, A. A., & Mannarini, S. (2021). Intergenerational transmission of relational styles: Current considerations. *Frontiers in Psychology*, 12, 672961. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.672961>.
- Tao, D., Gao, Y., Cole, A., Baker, J. S., Gu, Y., Supriya, R., ... & Awan-Scully, R. (2022). The physiological and psychological benefits of dance and its effects on children and adolescents: A systematic review. *Frontiers in Physiology*, 13, 925958. <https://doi.org/10.3389/fphys.2022.925958>.
- Tercan, H., & Aytakin, Ü. Ç. (2022). Tutuklu anneler ve çocukları: Erken çocuklukta gelişimsel sonuçlar, riskler ve zorluklar. *Journal of Academic Social Science Studies*, 15(89), 65-76.
- Thompson, R. A., Simpson, J. A., & Berlin, L. J. (2022). Taking perspective on attachment theory and research: Nine fundamental questions. *Attachment & Human Development*, 24(5), 543-560.
- Tkaczyk, S. L. B., Miller, S., Angus, D., Lawless, A., Paulson, G., & Watt, B. D. (2025). Assessing attachment classification difference between indigenous and non-indigenous children: A systematic review. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 56(5), 470-491.
- Toqeer, S., Aqeel, M., Shuja, K. H., Bibi, A., & Abbas, J. (2021). Attachment styles, Facebook addiction, dissociation and alexithymia in university students: A mediational model. *Nature-Nurture Journal of Psychology*, 1(1), 28-37.
- Tuncay, P. Y., Bozdoğan, K. E., & Bozdoğan, E. (2023). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve aile içi iletişim arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 177-195.
- Turgeon, J., Milot, T., St-Laurent, D., & Dubois-Comtois, K. (2023). Association between childhood maltreatment and attachment disorganization in young adulthood: The protective role of early mother-child interactions. *Child Abuse & Neglect*, 143, 106281. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106281>.

- Væver, M. S., Cordes, K., Stuart, A. C., Tharner, A., Shai, D., Spencer, R., & Smith-Nielsen, J. (2022). Associations of maternal sensitivity and embodied mentalizing with infant-mother attachment security at one year in depressed and non-depressed dyads. *Attachment & Human Development*, 24(2), 115-132.
- Van IJzendoorn, M. H., & Makino, N. (2023). In defense of unresolved attachment: Re-modelling intergenerational transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, 25(2), 311-321.
- Vannucci, A., Fields, A., Bloom, P. A., Camacho, N. L., Choy, T., Durazi, A., ... & Tottenham, N. (2024). Probing the content of affective semantic memory following caregiving-related early adversity. *Developmental Science*, 27(6), e135-168. <https://doi.org/10.1111/desc.135168>.
- Voestermans, D., Eikelenboom, M., Rullmann, J., Wolters-Geerdink, M., Draijer, N., Smit, J. H., ... & van Marle, H. J. (2021). The association between childhood trauma and attachment functioning in patients with personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 35(4), 554-572. <https://doi.org/10.1521/pedi.2021.35.4.554>.
- Walker, S. A., Double, K. S., Kunst, H., Zhang, M., & MacCann, C. (2022). Emotional intelligence and attachment in adulthood: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, 184, 111-174. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111174>.
- White, K. L. (2024). Moving around the system: A way of working clinically using Bowen family systems theory. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 45(2), 235-243. <https://doi.org/10.1002/anzf.1600>.
- Wildeman, C., & Sampson, R. J. (2024). Desistance as an intergenerational process. *Annual Review of Criminology*, 7(1), 85-104. <https://doi.org/10.1146/annurev-crim-120923-094600>.
- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. International Universities Press.
- Woodside, A. G., Sood, S., & Muniz, K. M. (2013). Creating and interpreting visual storytelling art in extending thematic apperception tests and Jung's method of interpreting dreams. In *Luxury fashion and culture* (pp. 15-45). Emerald Group Publishing Limited.
- Wrobel, A. L., Russell, S. E., Jayasinghe, A., Lotfaliany, M., Turner, A., Dean, O. M., ... & McInnis, M. G. (2022). Attachment insecurity partially mediates the relationship between childhood trauma and depression severity in bipolar disorder. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 145(6), 591-603. <https://doi.org/10.1111/acps.13467>.

Xiao, X., & Loke, A. Y. (2022). Intergenerational co-parenting in the postpartum period: A concept analysis. *Midwifery*, 107, 103-275. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2022.103275>

Yavuzer, H. (2017). *Resimleriyle çocuk*. Remzi Kitabevi.

Yehuda, R., & Lehrner, A. (2018). Intergenerational transmission of trauma effects: Putative role of epigenetic mechanisms. *World Psychiatry*, 17(3), 243-257. <https://doi.org/10.1002/wps.20592>.

Zakreski, E., Jahnke, S., Androvičová, R., Bártová, K., Chronos, A., Krejčová, L., ... & Klapilová, K. (2025). Preoccupied and fearful-avoidant attachment styles may mediate the relationship between poor parental relationship quality and sexual interests in violence. *Archives of Sexual Behavior*, 54(3), 1-17. <https://doi.org/10.1007/s10508-025-03012-0>.

Zeanah, C. H., & Gleason, M. M. (2021). Attachment disorders in early childhood: Clinical presentation. In *Attachment Theory and Research: A Reader*, 1(2), 184-200. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54356-7_12.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Şahin, Yasemin
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	İstanbul Gelişim Üniversitesi	Tez Aşamasında
Lisans	İstanbul Gelişim Üniversitesi	26.07.2023
Lise	Kırımlı İsmail Rüştü Olcay Anadolu Lisesi	08.06.2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2025	Özel Gülin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	Psikolog
2024	Hümanistik Danışmanlık Merkezi	Psikolog
2014	Gaziosmanpaşa Fizik Tedavi Merkezi	Halkla İlişkiler

Yabancı Dil

İngilizce B1 Seviye

Yayınlar

➤ Kitap Bölümü

Ruhsal Bozukluklara Disiplinlerarası Yaklaşımlar: Klinik Gözlemler Ve Toplumsal Dinamikler, **Sosyo-Terapötik Bellek Onarımı (STBO)**, Bidge Yayınları, Editör: Meryem KARAAZİZ
ISBN: 978-625-372-747-5, DOI:10.70269/GFW79VDH7VL2
Bölüm DOI: 10.70269/10.70269/74139976927

➤ Bilimsel Toplantı

13th International New York Academic Research Congress On Social, Humanities, Administrative, And Educational Sciences, **Intergenerational Traces Of Attachment Representations: An Exploratory Study Through The Bird's Nest Drawing**, Sayfa:1281-1287.

ISBN: 978-9952-8573-8-2

DOI: <https://doi.org/10.30546/19023.978-9952-8573-9-9.2025.9012>.

Hobiler

Kitap okumak, alanımla ilgili makale ve alanyazın incelemek.

